

UNIVERSITETET I BERGEN

Institutt for sammenliknede politikk

SAMPOL650

Masteroppgave i demokratibyggning

*Tilbakekall av norsk statsborgerskap: Konsekvenser for integrering og
samfunnstillit i det norsk-somaliske miljøet?*

Vår/ 2024

Innhold

Sammendrag	2
1. Innledning og bakgrunn for problemstilling	4
1.1 Innledning	4
1.2 Bakgrunn for studien	6
1.3 Forskningsspørsmål	8
1.4 Omfang og begrensninger	8
1.5 Definisjoner og begrepsavklaring	9
2. Teori og litteraturgjennomgang	12
2.1 Identitet og statsborgskap i en somalisk kontekst	12
2.2 Sosial kapital	13
2.3 Norske somaliere og sosial kapital.....	14
2.4 Norske somaliere og tilliten til staten.....	15
2.5 Norske somaliere og integrering	16
2.6 Tidligere forskning.....	19
2.7 Sentrale politiske beslutninger om tilbakekall av statsborgskap.....	23
2.8 Mediedekning av tilbakekallelse.....	24
2.9 Tilbakekall av norske statsborgskap i tall.....	26
3. Metode og datakilder	28
3.1 Fokusgruppeintervju	28
3.2 Individuelle intervjuer	30
3.3 Intervjuguide.....	30
3.4 Rekruttering og utvelgelse av informanter	31
3.5 Gjennomføring av intervjuene	33
3.6 Transkribering, koding og kategorisering	33
3.7 Forskningsetikk og egen rolle	34
3.8 Validitet og Reliabilitet	35
4. Analyser og resultater	37
4.1 Tilgang og kilder til informasjon om praksisen	37
4.2 Staten som uforutsigbar part.....	39
4.3 Konsekvenser for integrering.....	40
4.4 Konsekvenser for tillit til samfunnet.....	43
6. Konklusjon og avsluttende bemerkninger	50
6.1 Studiens bidrag og begrensninger	51
6.2 Mulige politiske veivalg	52
7. Litteraturliste.....	54
8. Vedlegg: Intervjuguide.....	57

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker konsekvensene av UDIs praksis med tilbakekall av norsk statsborgerskap for norske somalieres tillit til myndighetene og staten, samt hvordan denne praksisen påvirker integreringen av somaliere i Norge.

Ved å anvende teorier om tillit og sosial kapital, spesielt Bo Rothsteins teori, avdekket oppgaven en klar sammenheng mellom opplevelsen av hvordan den offentlige forvaltningen fungerer og graden av tillit til myndighetene og mennesker generelt. Relevant tidligere forskning om somaliere, statistikker og politiske beslutninger om tilbakekall av statsborgerskap ble også gjennomgått.

Datamaterialet består av to fokusgruppeintervjuer og tre individuelle intervjuer med ti informanter, alle norske statsborgere av somalisk opprinnelse som har bodd i Norge i minst 15 år. Rekrutteringen ble gjennomført med hjelp fra Tusmo Association og Den somaliske kvinneforeningen i Hordaland for å sikre troverdighet.

Oppgavens forskningsspørsmål er:

1. Hvilke konsekvenser har tilbakekall av norsk statsborgerskap for norske somalieres tillit til myndighetene og staten? På hvilke måter påvirker tilbakekall av statsborgerskap integreringen av somaliere i Norge?

Basert på tidligere erfaringer og forskning ble følgende hypoteser formulert:

1. Det økende antallet saker om tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse bidrar til svekket tillit til den norske staten og reduserer norske somalieres tillit til storsamfunnet generelt.
2. Tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse skaper uro og utrygghet blant somaliere i Norge.

Resultatene viser at tilbakekall av statsborgerskap har betydelige konsekvenser for de berørte individene og deres sosiale miljø. Det somaliske samfunnet i Norge påvirkes negativt, noe som kan føre til disintegrasjon og ytterligere integreringsutfordringer. Prosessen rundt tilbakekall skaper bekymring og usikkerhet, og både mangel på informasjon og desinformasjon bidrar til denne uroen. Frykten for UDIs overvåkning

fører til redusert yringsfrihet og mindre valgfrihet, noe som påvirker dagliglivet til norske somaliere.

Oppgaven konkluderer med at tilbakekall av statsborgerskap svekker tilliten til myndighetene og hemmer integreringen i det norske samfunnet. Selv om intervjuene med femten informanter ikke gir grunnlag for generalisering, gir de et verdifullt innblikk i hvordan norske somaliere opplever konsekvensene av tilbakekall av statsborgerskap. Det anbefales at politikere vurderer innføring av foreldelsesfrist for tilbakekall av statsborgerskap som et tiltak for å styrke tilliten og integreringen.

1. Innledning og bakgrunn for problemstilling

1.1 Innledning

Oppgaven tar for seg tilbakekall av norsk statsborgerskap og dens konsekvens for tillit til samfunnet og integrering i det norske somaliske miljøet. Som norsk statsborger har man blant annet rett til ubetinget opphold i landet, arbeidstillatelse, stemmerett ved valg og rett til norsk pass. Tilbakekall av statsborgerskap innebærer at personen mister retten til opphold i Norge. Statsborgerloven § 26 gir norske myndighet adgang til, blant annet, å tilbakekalle statsborgskapet dersom borgeren har gitt uriktige opplysninger om identiteten sin, bevisst holdt tilbake informasjon som hadde stor betydning, eller opplysningene ikke stemmer helt eller delvis (Statsborgerloven, §26, 2022).

Et eksempel på grunnlag for tilbakekall av statsborgerskap kan være at en asylsøker gir uriktige opplysninger om identitet eller opprinnelse under søknad om beskyttelse. Hvis dette oppdages senere, kan det føre til tilbakekall av statsborgerskap og eventuell utvisning fra landet som ytterste konsekvens.

Tilbakekall av statsborgerskap betraktes som en svært inngripende praksis overfor den enkelte som blir berørt, samt for deres familiemedlemmer. I en NOU om tap av norsk statsborgerskap understrekes nettopp hvor inngripende tap av det norske statsborgerskapet er:

«Norsk statsborgerskap er ikke bare en formalitet, men også et symbol på tilhørighet til Norge, og en del av en persons identitet. Tapet av statsborgerskap kan derfor føles mer alvorlig for den enkelte enn det de konkrete rettighetstapene skulle tilsi» (NOU 2015:4, 21-22)

Temaet om tilbakekall av statsborgerskap fanget oppmerksomheten og skapte debatt blant politikere etter flyktningstrømmen i 2015. Den såkalte Mahad-saken, hvor en ung mann hevdet å være fra Somalia da han kom til Norge som barn, men norske myndigheter mente etter 16 år at han var fra Djibouti, skapte enorm debatt om

praksisen med tilbakekall av statsborgerskapet. Saken ble brakt inn for retten, men han tapte alle rettsrunder og ble dermed utvist fra Norge for alltid (NRK 2018).

Denne saken, sammen med det økende antallet tilbakekall av statsborgerskap, skapte en debatt om behovet for endringer i regelverket med tanke på proporsjonaliteten mellom feilen borgeren begikk og konsekvensen av tilbakekall av statsborgerskap. Etter flyktningsstrømmen i 2015 og påfølgende år vedtok Stortinget en rekke innstramminger i innvandringspolitikken. I årene etter roet strømmen av asylsøkere seg, noe som medførte at UDI kunne omfordele ressurser til å trappe opp tilbakekall av norske statsborgerskap. Norske somaliere var hardest rammet målt etter antall saker. Av de 1138 som mistet statsborgerskapet i 2019, hadde 107 somalisk opprinnelse (UDI 2019, 24).

Norske somaliere er den neste største ikke-vestlige innvandrergruppe i Norge etter syrere, bestående av litt over 28000 innvandrere og drøyt 15 000 norskfødte (SSB 2022). Fleste somaliere som selv innvandret til landet kom som flyktning fra krig (fra år 1991) og forfølgelse (etter år 2000), eller er familiegjenforente med en flyktning (Elgvin, og Horgen 2014, 14). De fleste fikk norsk statsborgerskap etter å ha bodd mange nok år i Norge. Bare i 2021 fikk 1830 somaliske innvandrere innvilget norsk statsborgerskap (UDI 2021).

Noen studier viser at personer med innvandrerbakgrunn i Norge faktisk har bedre tillitt til myndighetene sammenliknet med majoritetssamfunnet, men har betydelig lavere tillit til andre mennesker (Vrålstad og Wiggen 2017, 175). Selv om kultur og forhold i hjemlandet kan være noe av forklaringen, er det også grunn til å stille spørsmål ved om migrasjonspolitikken og om måten innvandrere behandles i Norge påvirker deres mellommenneskelige tillit og tilliten til staten.

Personer med somaliske opprinnelse har i utgangspunktet en relativ høy tillit til norske offentlige institusjoner, men har betydelige lavere tillitt til andre mennesker enn for befolkningen for øvrig (SSB 2019, 174). 21 år med en brutal diktator ved makten etterfulgt av 30 år med vedvarende borgerkrig og terrorangrep mot befolkningen har bidratt til at somaliere flest har dårlig erfaringer med offentlige institusjoner og makthavere (Friberg og Elgvin, 2014, 4).

I Norge omtales tilliten til myndigheten og til andre mennesker som en viktig ressurs for samfunnet. Integrering av innvandrere er også noe det norske samfunnet omfavner bredt. I denne studien ønsker jeg derfor å sette søkelys på hvordan tilbakekall av statsborgskap påvirker norske somalieres tillitt til staten og til andre mennesker. Jeg vil også undersøke konsekvensene av tilbakekall av statsborgskap for deres integrering.

1.2 Bakgrunn for studien

Denne studien springer delvis ut av en personlig interesse hos meg. Siden jeg selv har somalisk bakgrunn, vil jeg derfor si noe om min posisjonaltet overfor studiens tema. Jeg kom til Norge som politisk flyktning for 13 år siden og søkte asyl her. På asylsenteret fikk jeg høre fra somaliere jeg møtte omtaler røykvarslere som «mikrofoner» og at folk der ble avlyttet. Jeg tenkte ikke så mye over det. Det var tross alt en politistasjon vi befant oss på.

Som en del av asylprosessen ble jeg plassert på ulike asylmottak, noe som var vanlig for mange asylsøkere på den tiden. En typisk egenskap blant somaliere er deres evne til å oppsøke kontakt med hverandre uansett hvor i verden de befinner seg. Denne kontakten ble ikke mindre da jeg hadde tilgang til en PC med internett, noe som var sjeldent på asylmottaket. Mitt rom ble ofte et samlingspunkt for norske somaliere på mottaket. Daglig ble jeg spurt om å låne ut PC-en min til å chatte med familien hjemme eller for en enkel nettsurfing for å bryte den monotone tilværelsen på mottaket.

Etter en stund ble det imidlertid færre folk rundt meg. Det viste seg at det gikk rykter om at jeg var mistenkt for å spionere på norske somaliere. Påståtte spionoppdrag gikk visst ut på at jeg skulle legge til rette for norske myndigheter slik at de kunne avlytte asylsøkere og finne ut om de snakket sant i asylintervjuene. Jeg lo litt av det, men tanken på hvorfor rettsstaten Norge skulle avlytte asylsøkere uten rettslig grunnlag og uten deres viten, fikk meg til å undere. Imidlertid hadde jeg andre ting å prioritere enn å reflektere over tillitsforholdet mellom asylsøkere og den norske staten. Likevel glemte jeg aldri disse episodene.

Etter et korttidsopphold på ulike asylmottak, bosatte jeg meg i Bergen, hvor jeg senere begynte å jobbe i NAV. Jeg har jobbet der de siste tolv årene. Etter hvert som jeg ble kjent med det norske byråkratiet, fikk jeg ofte forespørsler på fritiden om å oversette vedtak fra ulike offentlige institusjoner. Jeg hjalp dem gjerne med å svare på brev eller formulere uttalelser. Utlendingsdirektoratet var en gjenganger. Det var avslagsbrev, varsel om tilbakekall av oppholdstillatelser og annet. Senere ble det dessverre en del tilbakekall av statsborgerskap med store konsekvenser for flere enn den det gjaldt.

Somalierne jeg møtte var generelt sett mer tillitsfulle til meg som person enn somalierne jeg møtte på asylmottaket. Men også de jeg møtte i Bergen var også redde for offentlige instanser, spesielt UDI. Mange mente at de ble systematisk overvåket av nettopp UDI.

For at det norske politiet skal kunne overvåke eller avlytte telefonsamtaler til en person, må det foreligge et rettslig grunnlag. Dette grunnlaget kan kun etableres dersom det er mistanke om alvorlig kriminalitet. For å starte en slik prosess, må det innhentes en rettskjennelse fra en domstol (Politoloven §17.d). Det er derfor lite sannsynlig at politiet eller UDI faktisk overvåket de jeg traff. Men det at de var redde for det, sier likevel noe om deres tillit til det norske statsapparatet.

I Norge forventer mange at staten sørger for deres rettssikkerhet og respekterer deres personvern, samtidig som politiet har mulighet til å håndheve lov og orden mot kriminalitet. Imidlertid virket det på meg som at mange borgere med somalisk bakgrunn ikke deler de samme forventningene til staten. Det er flere faktorer som kan bidra til dette, men jeg har lenge lurt på hvordan praksisen med å trekke tilbake oppholdstillatelser og statsborgerskap kan bidra til mistillit til staten og samfunnet. Ikke bare selve fratagelse av statsborgerskap, men også prosessen og omstendighetene rundt praksisen.

Forskere innen sosial kapital og tillit understreker viktigheten av offentlige institusjoner for tillitsbygging. Den svenske statsviteren Bo Rothstein påpeker at det er en direkte sammenheng mellom hvordan folk opplever forvaltningens funksjon og tilliten både til staten og mellom innbyggerne (Rothstein 2003, 55-56). Opplevelsen av å bli overvåket og mistenkeliggjort av offentlige institusjoner kan ha betydelige negative konsekvenser for integreringen og tilliten til det norske samfunnet blant norske somaliere. Dette kan føre til økt sosial isolasjon, redusert samfunnsdeltakelse og svekket tillit til

myndighetene. Jeg har derfor valgt å utforske temaet tilbakekall av norsk statsborgerskap for å belyse erfaringer, perspektiver og konsekvenser for samfunnstilliten blant somaliere i Norge. Ved å undersøke disse temaene håper jeg å bidra til en dypere forståelse av de integreringsutfordringene denne sårbare gruppen står overfor. Målet er også å identifisere barrierer for integrering og foreslå tiltak og strategier som kan styrke tilliten mellom somaliere og det norske samfunnet, og dermed fremme en mer effektiv integrering.

1.3 Forskningsspørsmål

Det overordnede forskningsspørsmålet er dette:

- Hvilke konsekvenser har tilbakekall av norsk statsborgerskap for norske somalieres tillit til myndighetene og staten? På hvilke måter påvirker tilbakekall av statsborgerskap integreringen av somaliere i Norge?

Basert på mine erfaringer med norske somaliere opp gjennom årene, og tidligere forskning, gikk jeg inn i arbeidet med to hypoteser:

Hypotese 1: Det økende antallet saker om tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse bidrar til svekket tillit til den norske staten og svekker og norske somaliere har til storsamfunnet mer generelt.

Hypotese 2: Tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse skaper uro og utrygghet blant somaliere i Norge.

Selv om jeg gikk inn i arbeidet med disse to hypotesene, var det viktig for meg under arbeidet med studien at jeg måtte være åpen for andre hypoteser og funn. Jeg prøvde derfor å være åpen for at disse hypotesene ikke skulle være riktige.

1.4 Omfang og begrensninger

Tap av norsk statsborgerskap reguleres detaljert i statsborgerloven kapittel 5. Norsk statsborgerskap kan tapes av flere grunner, deriblant erverv av et annet statsborgerskap, ved lengre fravær fra riket, etter søknad, ved straffbare forhold, av

hensyn til grunnleggende nasjonale interesser og ved tilbakekall (Statsborgskapsloven, 2005 §5).

Etter statsborgskapsloven kan et vedtak om statsborgerskap tilbakekalles dersom søkeren mot bedre vitende har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av vesentlig betydning for vedtaket (Statsborgskapsloven, 2005 §26). Denne oppgaven vil utelukkende fokusere på tilbakekall av statsborgskap som følge av at søkeren ga uriktige opplysninger eller holdt tilbake opplysninger som hadde betydning for innvilgelse av statsborgskap. Oppgaven vil ikke behandle spørsmålet om tilbakekall som følge av andre årsaker som for eksempel straffbare forhold eller hensyn til rikets sikkerhet.

1.5 Definisjoner og begrepsavklaring

I denne delen av oppgaven vil jeg forklarer noen sentrale begreper i oppgaven.

Statsborgskap og dens betydning: Europarådskonvensjonen om statsborgerskap av 6. november 1997 definerer statsborgerskap som «det rettslige båndet mellom en person og en stat. Dette båndet består av en rekke plikter og rettigheter. En person kan endre statsborgerskap dersom visse krav er innfridd. I Norge kan norsk statsborgerskap erverves ved fødsel, ved adopsjon, etter melding eller søknad» (Statsborgerloven, §26, 2022).

Statsborgskapets betydning har imidlertid endret seg i de siste årene. Personer med permanent oppholdstillatelse i Norge, har en vesentlig rettighet som medlemskap i folketrygden, jobbe og drive egen virksomhet og ikke minst har rett til stemme ved lokalt valg (Utlendingsloven, §55-60, 2022).

Tillit: Innenfor forskning blir tillit definert på ulike måter. Hva man legger i ordet tillitt varierer også avhengig av hvilken vinkel og dimensjon man velger å fokusere på. Jeg synes sosiolog Trygve Gulbrandsens sin definisjon dekker både tillitt mellom personer og til det politiske systemet. Han definerer tillit slik «Tillit er en holdning eller innstilling hos en person til en annen person (eller til et bestemt sosialt system), som rommer en forventning om at den andre en gang i nær fremtid vil utføre eller avstå fra bestemte handlinger» (Gulbrandsen 2001, 300).

Sosial kapital: Den amerikanske statsviteren Robert Putnam og forfatteren av boken «Bowling alone» aktualiserte begrepet sosial kapital som en sentral faktor for enkeltindividers kobling til samfunnslivet. Han forklarer sammenhengen mellom sosial og politisk integrasjon, og definerer sosial kapital slik:

«... features of social life – networks, norms, and trust – that enable participants to act together more effectively to pursue shared objectives» (Putnam 1995, 664- 664).

Integrering: Integrering er en villet politikk som opptar mange nordmenn og innvandrere. Den er en gjenstand for politiske debatt og tar sin del av medieoppmerksomheten. Likevel er begrepet fortsatt omstridt og uavklart. På grunn av stor uenighet om hva integrering egentlig innebærer har etablerte organisasjoner som SSB valgt å ikke operere med en bestemt definisjon (SSB 2019).

Her velger jeg å bruke OECD sin definisjon i rapporten: «Settling in 2018: Indicators of Immigrant Integration». I rapporten defineres integrering som «muligheten innvandrere har til å oppnå de samme sosiale og økonomiske resultatene som innfødte, bakgrunnskjennetegnene deres tatt i betraktning» (OECD/EU 2018, 17).

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Når tema innvandring diskuteres i det offentlige ordskifte bruker mange begrepet «innvandremiljø» hyppig for å beskrive både innvandrere i Norge og deres etterkommer av ulike generasjoner. I denne studien forholder jeg meg til Statistisk sentralbyrås begrepsbruk og definisjon:

Innvandrere: «personer som selv har innvandret til Norge, og som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre» (SSB 2022).

Norskfødte med innvandrerforeldre: «Personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, og som har fire utenlandsfødte besteforeldre» (SSB 2022). SSB omtaler aldri personer som er født i Norge som innvandrere. Heller ikke brukes «tredjegerasjon» som en del av den offisielle innvandrerstatistikken (SSB 2019).

Asylsøker: Utlendingsdirektoratet (UDI) definerer asylsøker som «en person er bare asylsøker fra han eller hun har meldt seg for politiet i Norge og søkt om beskyttelse

(asyl), fram til UDI eller UNE har behandlet søknaden og fattet et endelig vedtak» (UDI 2022).

Flyktning: Dette begrepet rommer en større gruppe innvandrere. UDI definerer flyktning slik: «en person som har fått oppholdstillatelse etter søknad om beskyttelse (asyl). Brukes om dem som har fått tillatelse på humanitært grunnlag, beskyttelse, kollektiv beskyttelse, eller som overføringsflyktning gjennom FN» (UDI 2022).

Norske somaliere: Personer i Norge med somalisk bakgrunn har blitt omtalt på ulike måter. Ofte brukes begrepet norsk-somaliere, andre ganger somaliere i Norge. Her bruker jeg konsekvent begrepet norske somaliere. Grunnen til det er at somaliere flest omtaler seg selv som «somaliere». Likevel har de tilhørighet til Norge. Derfor bruker jeg begrepet *norske somaliere*.

2. Teori og litteraturgjennomgang

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for problemstillingen jeg skal undersøke. Jeg vil begynne med å belyse identitet og statsborgerskap i en somalisk kontekst, da dette er viktige temaer som gjentatte ganger har blitt diskutert i tilknytning til tilbakekall av statsborgerskap. Deretter vil jeg diskutere teorien om sosial kapital og dens betydning for samfunnet. Siden begrepet sosial kapital er omfattende, vil jeg avgrense det til aspekter som er relevante for problemstillingen, spesielt tilliten til andre medmennesker og til staten.

Først vil jeg undersøke norske somaliernes tillit til andre mennesker og til staten basert på målinger fra Statistisk Sentralbyrå (SSB). Deretter vil jeg gå gjennom somaliernes integreringsstatus basert på Integrerings- og Mangfolds direktoratets (IMDi) integreringsbarometre, med fokus på språk, sysselsetting og utdanning.

Videre vil jeg kort presentere tidligere forskning om norske somalieres tillit til offentlige institusjoner, deres forhold til media, integrering og tilbakekall av statsborgerskap og oppholdstillatelser.

Til slutt vil jeg gi en oppsummering av sentrale politiske beslutninger og forslag til endringer knyttet til tilbakekall av statsborgerskap, samt viktige statistikker om tilbakekall av statsborgerskap blant norske somaliere. Jeg vil også inkludere en gjennomgang av den norske mediedekningen av tilbakekallelser.

2.1 Identitet og statsborgerskap i en somalisk kontekst

Somaliere som en etnisk folkegruppe bor hovedsakelig i fire land øst i Afrika: Somalia, Etiopia, Kenya og Djibouti (Store Norske Leksikon 2023). Staten Somalias syn på statsborgerskap avviker fra de territoriale grensene vi kjenner i dag. Dette kommer tydelig frem i 1963-loven om statsborgerskap, hvor artikkel 3 definerer somalisk statsborgerskap slik:

«For the purpose of this law, any person who by origin, language or tradition belongs to the Somali Nation shall be considered a "Somali"», (Somali Citizenship Law, §3, 1962).

Dette er relevant fordi et sentralt spørsmål om tilbakekall av statsborgerskap blant norske somaliere er hvorvidt en person kan defineres som somalisk borger. Den mest kjente saken i Norge som illustrerer dette, er den såkalte «Mahad-saken». Norske myndigheter mente at han løy om sin opprinnelse (Somalia) og egentlig var fra Djibouti, mens han dokumenterte sitt somaliske statsborgerskap både med papirer og troverdige vitner, inkludert høytstående politikere fra Somalia (NRK 2017).

Dette viser ikke bare de ulike synene de to partene har på en sak, men også hvor komplisert det kan være å fastslå at en somalier faktisk ikke er en somalisk statsborger.

2.2 Sosial kapital

Det finnes mange teorier om sosial kapital og tillit, men jeg mener at den svenske statsviteren Bo Rothsteins teori om sosial kapital er spesielt relevant for forskningsspørsmålet denne oppgaven tar for seg. Ifølge Rothstein er mellommenneskelig tillit den viktigste ingrediensen i sosial kapital, fordi tillit er korrelert med et stabilt og velfungerende demokrati, lav korrupsjon og små økonomiske forskjeller i samfunnet (Rothstein 2003, 54).

Videre mener Rothstein at statens viktige institusjoner, som politiet og domstolene, er satt opp for å administrere politikk og har en helt avgjørende rolle for tillitsbygging. Han finner at det er en tydelig kobling mellom hvordan folk opplever at den offentlige forvaltningen fungerer, spesielt rettssystemet, og graden av tillit til mennesker generelt. Hans teori kan oppsummeres slik: sosial kapital skapes hovedsakelig av hvordan de offentlige forvaltningsinstitusjonene fungerer. Det trengs gode offentlige institusjoner for å bygge tillit, samtidig som det trengs tillit mellom innbyggerne for å kunne bygge opp gode institusjoner (Rothstein 2003, 55-56).

Robert Putnam, en amerikansk statsviter, stilte også spørsmål om hvordan små fellesskap kan bygge opp og skape tilhørighet til det store nasjonale fellesskapet. Han uttrykte bekymring for fragmentering i det amerikanske samfunnet og en svekkelse av

deltakelse i grunnleggende, nære fellesskap. Bonding-fellesskapene i Putnams USA fokuserer særlig på felles hudfarge og etnisitet, som kan danne grunnlag for tilhørighet i nabolag og interessegrupper (Putnam, 2001, 23). Denne tilhørigheten kan skape tillit og nettverk, og utgjøre det som betegnes som sammenbindende sosial kapital. Han skrev:

"Whereas physical capital refers to physical objects and human capital refers to properties of individuals, social capital refers to connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them. In that sense social capital is closely related to what some has called 'civic virtue.'" (Putnam, 2001, 19).

Putnams arbeid fremhever betydningen av sosiale nettverk og gjensidige normer for å bygge tillit og samfunnsengasjement.

2.3 Norske somaliere og sosial kapital

Tillit mellom mennesker og til det politiske systemet er et viktig element i det norske samfunnet. Spørsmålet om høy innvandring representerer en utfordring for samfunnets tillit og samhold er derfor et sentralt tema i Brochmann-utvalget II (NOU 2017:2, 11).

På SSBs sin årlige undersøkelse om tillit stilles det spørsmål om folk flest er til å stole på. Respondenter med somalisk opprinnelse scorer 6,2 på en skala fra 0 (ikke til å stole på) til 10 (folk flest er til å stole på). Til sammenligning scorer polske innvandrere, som ligger lavest blant innvandrergruppene, 5. Gjennomsnittlig skår for hele befolkningen på dette spørsmålet var 7,2, mens det for innvandrere generelt var 5,7 (Vrålstad og Wiggen 2017, 174-175).

Basert på de nevnte tillitsmålingene kan det konkluderes med at somaliere i Norge har betydelig lavere tillit til andre mennesker sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Selv om det ikke finnes noen studier som spesifikt undersøker effekten av krigen og dens korrelasjon med tillit, er det rimelig å anta at borgerkrigen og de interne klanmotsigelsene i hjemlandet har hatt en negativ innvirkning på samholdet blant norske somaliere.

2.4 Norske somaliere og tilliten til staten

På SSBs spørsmål om «hvor stor tillit har du personlig til det politiske systemet i Norge?» er det faktisk respondentene med somalisk opprinnelse blant de som uttrykker mest tillit til staten, 7,1, i motsetning til gjennomsnittet av andre innvandreregruppene og befolkning ellers 6,6 og 6,1 henholdsvis (0: Ikke tillit i det hele tatt, 10: Full tillit). Det er ikke bare gjennomsnittet som er så høy, men også andelen av somaliere som har absolutt full tillit er den høyest av alle respondentene, 27% (Vrålstad og Wiggen 2017, 175-176).

Norske somalierens tillit til norske rettsvesener også noe høyere enn både befolkningen og gjennomsnittet av andre innvandreregruppene. På spørsmål «hvor stor tillit har du personlig til rettsvesenet i Norge?» ligger somalierens gjennomsnitt på 7,6 mens gjennomsnittet av innvandrerne er på 7,3 og 7,2 ellers befolkning (Vrålstad og Wiggen 2017, 176).

I samme måling uttrykker også norske somaliere høy tillit til politiet. På dette spørsmålet: «Hvor stor tillit har du personlig til politiet i Norge?» ligger deres gjennomsnitt skår på 7,8, helt lik andre innvandreregruppene samlet og noe høyere enn befolkning ellers. Andelen med «full tillit» til politiet er hele 39 % blant norske somaliere, men bare 11% i befolkningen ellers. Det er verdt å merk at innvandrere generelt, og spesielt de med fluktbakgrunn uttrykket høyere tillit til staten enn befolkningen ellers (Vrålstad og Wiggen 2017, 177).

Disse funnene om høy tillit til staten blant somaliere kan virke paradoksale, gitt at mange somaliere samtidig uttrykker frykt for overvåkning fra UDI eller politiet. En mulig forklaring er at mange somaliere gjør et skille mellom staten som helhet og spesifikke institusjoner som UDI. Alternativt kan den høye tilliten til den norske staten skyldes en sammenligning med staten i Somalia, som ofte oppleves som dysfunksjonell. En annen mulighet er at SSBs undersøkelse ikke fanger opp visse nyanser eller bekymringer som eksisterer i det somaliske miljøet. Dette indikerer et behov for ytterligere forskning for å avdekke de underliggende årsakene til dette tilsynelatende paradokset.

2.5 Norske somaliere og integrering

Før jeg sier noe om hvor godt eller dårlig integrert somaliere i Norge er, må jeg stille to viktige spørsmål. Hva er god integrering? Og hvordan måles det? Til tross for at integrering er et begrep det er vanskelig å definere, publiserer Integrerings- og Mangfolds direktoratet (iMDi) Integreringsbarometeret periodisk. I deres survey er befolkningen i Norge (innvandrere og ikke innvandrere) nærmeste enige (9 av 10) i at språkkunnskap, betale skatt og dele de grunnleggende verdier i det norske samfunnet er viktige elementer for integrering (Brekke et al. 2020, 14).

To undersøkelser utført av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) i henholdsvis 2011 og 2017, avdekker en høyere grad av skepsis mot somaliere sammenlignet med andre innvandrergupper. Respondenter ble spurt om i hvilken grad de ville mislike eller sterkt mislike å ha en person med somalisk bakgrunn som nabo. Resultatene viser at 40 prosent i 2011 og 38 prosent i 2017 ville mislike eller misliker dette sterkt. Til sammenligning oppga 4 prosent i 2011 og 2 prosent i 2017 at de sterkt ville mislike å få en person med polsk bakgrunn som nabo (HL-senteret, 2017, 99).

Disse funnene indikerer en vedvarende og betydelig skepsis mot somaliere i Norge. Her vil jeg kort redegjøre for norske somalieres integreringsstatus basert på tre indikatorer: språk, sysselsetting og utdanning. Jeg inkluderer utdanning for å fange opp situasjonen til norskfødte og den yngre førstegenerasjonen, som ikke dekkes fullt ut av iMDi's integreringsbarometer.

2.5.1 Språk

Språkkunnskaper og bruken av norsk hjemme er sentrale elementer som Statistisk sentralbyrå (SSB) måler i sin undersøkelse om levekår blant innvandrere i Norge (Vrålstad og Wiggen 2017, 6). SSB påpeker at flere faktorer påvirker språkkunnskaper, inkludert alder, utdanning, botid, samt muligheter og tilbud for språkopplæring. Eksempelvis skårer polske mannlige arbeidsinnvandrere generelt dårligere enn somaliere når det gjelder språkkunnskaper. Dette kan delvis tilskrives at polske arbeidere ofte ankommer Norge med sikret ansettelse og derfor ikke har rett til gratis norskopplæring fra starten av, mens somaliere vanligvis har rett og plikt til

norskopplæring gjennom introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger (Vrålstad og Wiggen 2017, 38).

Somaliere er blant innvandrergroppene med kortest botid i Norge, men de skårer høyt på spørsmål om bruk av norsk språk hjemme. 60% av somaliere oppgir at de snakker norsk hjemme, en andel som kun overgås av innvandrere fra Vietnam og Sri Lanka. Dette kan forklares med deltakelse i introduksjonsprogrammet og at mange somaliere bor i familier med barn (Vrålstad og Wiggen 2017, 39).

Imidlertid gir ikke nødvendigvis bruk av norsk hjemme et fullstendig bilde av norskkunnskapene. I 2021 publiserte SSB en oversikt over resultater fra norskprøver fordelt etter landbakgrunn. Blant somaliere som gjennomførte norskprøven, oppnådde 55% A2-nivå (et relativt lavt nivå), cirka 30% oppnådde B1 (mellomnivå), mens 5% og 10% oppnådde henholdsvis B2 (høyeste nivå) og A1 (laveste nivå) (Lunde og Lysen 2022, 29).

En del av forklaringen på somalieres svakere resultater kan ligge i deres innvandringsbakgrunn og botid i Norge. Dette er en typisk trend for land hvor mange innvandrere ankommer som flyktninger, med en høy andel av personer med liten eller ingen utdanning, noe som kan begrense deres utbytte av norsk undervisning (Vrålstad og Wiggen 2017, 29-31).

2.5.2 Sysselsetting

Ifølge SSB er sysselsetting blant innvandrere i Norge varierende på grunn av blant annet innvandringsårsak. Andel sysselsatte er betydelig høyere i EU-land 74% enn land folk har flyktet fra 58%. (SSB 2022). Andel somaliere født i Somalia som er sysselsatt ligger på 44,5%. Menn ligger markant høyere, 51,3% enn kvinner 37%. Imidlertid er det viktig å ta med andelen som er under utdanning. 3 av 10 innvandrere fra Afghanistan og Somalia betrakter seg som studenter eller elever (Barstad og Molstad 2020, 43).

Forskere mener også en rekke andre faktorer, deriblant manglende utdanning, omsorgsbyrde og ikke minst botid forklarer den lave sysselsettingen. Ser vi andelen

norskfødte av somaliske innvandrerforeldre ligger sysselsettingsnivå mye nærmere nivået i majoritetsbefolkningen (Barstad og Molstad 2020, 44-45).

2.5.3 Utdanning

Norskfødte med innvandrerforeldre fra Somalia er den neste største gruppen av norskfødte med innvandrerforeldre med hele 15 964 personer per år 2024 (SSB 2024). Få av dem som rukket til å bli voksne. Faktisk kun 11% var 18 år eller eldre, og hele 41% prosent er under seks år gamle (Barstad og Molstad 2020, 16-17).

Som følge av en kort botid og ung alder, fante jeg ikke mye tilgjengelig statistikk som viser utdanningsaktivitet blant norskfødte barn av somaliske innvandrere. Nyere forskning viser imidlertid en sterk vekst i antallet norskfødte barn av somaliske innvandrerforeldre som klarer seg bra på skole, men også tar høyere utdanning på lik linje med andre innvandrergrupper, og det er grunn til å tro at veksten fortsetter i årene som kommer (Finnvold 2018, 28-29).

2.6 Tidligere forskning

Det er ikke gjort mange studier på temaet tilbakekall av statsborgerskap blant norske somaliere. Jeg vil her gjennomgå de studiene som har blitt gjort som er mest relater til denne studien, på den ene eller andre måten.

2.6.1 Losing the right to stay Revocation of immigrant residence permits and citizenship in Norway— Experiences and consequences.

Jan-Paul Brekke, Simon Roland Birkvad, og Marta Bivand Erdal har i deres studie “Losing the right to stay: Revocation of immigrant residence permits and citizenship in Norway—Experiences and consequences” analysert hvordan personer som er direkte berørt av tilbakekallelse (hovedsakelig afghanere og somaliere) håndterer usikkerheten, og hvilke konsekvenser tilbakekall har for integreringen. Studien avdekket at tilbakekall har direkte konsekvenser for integreringen i form av skolefravall, jobbvegring og svakere tilknytning til det norske samfunnet. Videre beskriver forskerne hvordan tilbakekall skaper en blanding av frykt og svekket tillit til myndighetene. Dette gjelder først og fremst individene og familiene som er direkte berørt, men har også implikasjoner for andre i samme etniske grupper i Norge, og videre for det norske samfunnet som helhet. Studien peker på at staten har to motstridende mål: en politisk konsensus for å satse på integrering og en streng asylpolitikk (Brekke et al. 2018, 13-15).

Forskerne konkluderer med at tilbakekallsprosesser ofte er uforutsigbare og skaper forvirring i det norske-somaliske miljøet, på grunn av et høyt antall medlemmer i miljøet som blir utsatt for praksisen. Dessuten blir norske somaliere ofte mål for negativ medieomtale i etterkant av debatten om temaet. Forskerne antyder også at konsekvensene av en streng praksis av tilbakekall på makronivå kan svekke tilliten til norske institusjoner og tilhørigheten til det norske fellesskapet (Brekke et al. 2018, 63-65).

2.6.2 Når velferdsstaten bryter tilliten ned: En studie av møtet mellom somaliske innvandrere og NAV

I denne studien undersøkte forskere Olav Elgvin og Jon Friberg hvordan møtet med den offentlige velferdsforvaltningen påvirker opplevelser av tillit, tilhørighet og medborgerskap blant somaliske innvandrere i Norge. Deres analyse er basert på fokusgrupper og kvalitative intervjuer med somaliske NAV-brukere og ansatte i NAV. Et sentralt funn i studien er at NAVs tiltaksapparat i stor grad oppfattes som meningsløst, ydmykende og vilkårlig, noe som medfører betydelige negative konsekvenser for brukernes selvtillit, motivasjon og tillit til samfunnets institusjoner. Årsaken til dette knyttes til et grunnleggende misforhold mellom de virkemidler NAV har til rådighet og de spesielle behovene som mange somaliske innvandrere i Norge har som følge av forhold i hjemlandet hvor de flyktet i fra. Flere NAV-ansatte fortalte til forskerne at det ofte var mye negativt fokus på somaliere som en krevende brukergruppe blant ansatte i etaten. På den annen side ga flere somaliske informanter uttrykk for at de ikke ble hørt eller forstått, og at de hadde liten mulighet til å medvirke i sine egne saker. (Friberg og Elgvin, 2013, 257-271).

2.6.3 Somaliere i Oslo

Denne studien tok for seg erfaringene til somaliere bosatt i Oslo, med fokus på fem områder innen lokal politikk, samt de bredere emnene identitet, tilhørighet og samhandling. Open Society Foundations gjennomførte fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer med norsk-somaliske Oslo-borgere, i tillegg til diskusjoner med viktige interessenter i Oslo by. I deres studie fant Open Society at yngre norsk-somaliere ikke ble sett på som nordmenn, og mange av dem føler en manglende tilhørighet til landet. Samtidig føler de seg heller ikke helt somaliske. Både de yngre og de eldre somaliere opplever en hverdag der de føler seg ekskludert og sett på som stereotyper (Open Society Foundation, 2013, 70-79).

Studien viser også at norsk politis praksis med å "stoppe og ransake" ofte baserer seg på raseprofilering, og at dette bidrar til å øke spenningsnivået mellom etniske minoriteter og politiet, noe som fører til svekket tillit til politiet. Videre kommer det fram at norske somaliere er sterkt involvert i det sivile og politiske liv, samtidig som mange av dem oppnår norsk statsborgerskap. Studien fant også at norsk-somaliere bruker

stemmeretten sin i langt større grad enn andre innvandrergrepper, og at tre norsk-somaliske kandidater har blitt valgt som bystyrerepresentanter. Somaliske velgere har store forventninger til disse folkevalgte representantene (Open Society Foundation, 2013, 130-132).

Deltakerne i Open Society Foundations' fokusgrupper reflekterte over den negative mediedekningen av norske somaliere, hvor de oftest nevnes i forbindelse med temaer som arbeidsløshet, dårlige skoleprestasjoner, Khat-misbruk, kjønnslemlestelse av kvinner og andre negativt ladde emner. De følte at dette negative inntrykket hadde stor påvirkning på deres hverdag i Oslo, samt på inntrykket til lærere, arbeidsgivere, utleiere og politikere (Open Society Foundation, 2013, 141-142).

2.6.4 Når de forteller om oss: Norsk-somaliere perspektiver på mediefremstillinger av norsk-somaliere

Denne masteroppgaven av Carima Tirillsdottir Heinesen utforsker hvordan personer med norsk-somalisk bakgrunn oppfatter og opplever mediefremstillinger av norsk-somaliere i Norge, samt hvordan dette påvirker deres hverdag. Heinesens funn viser at alle informantene hun intervjuet oppfatter mediebildene av norsk-somaliere som problemfokuserende, lite nyanserte og preget av stereotyper. Som en konsekvens av dette oppgir et flertall av informantene at de føler seg marginalisert av disse mediefremstillingene. For noen har dette påvirket deres følelse av tilhørighet til det norske storsamfunnet. Andre oppgir at negative mediefremstillinger påvirker både deres selvbilde og andres oppfatning av dem. Flere informanter knytter også negative mediefremstillinger direkte til personlige opplevelser med diskriminering, rasisme og trusler (Heinesen, 2022, 67-69).

Flertallet av informantene etterlyser mediefremstillinger med et mer nøytralt eller positivt fokus, som bedre samsvarer med deres egne erfaringer fra norsk-somaliske miljøer. Studien viser også enighet blant informantene om at norske somaliere fremstilles dårligere i media sammenlignet med både vestlige minoritetsgrupper og noen ikke-vestlige minoritetsgrupper som pakistanere. Flere informanter mener at positive medieomtaler av vestlige innvandrere, som ukrainske flyktninger, forsterker

følelsen av utenforskap blant norsk-somalierne. Dette settes i sammenheng med deres somaliske familiebakgrunn, muslimske tro og mørke hudfarge. Halvparten av informantene mener at mediebildene har blitt mer positive de siste 15 årene, men de opplever fortsatt at norsk-somalierne ofte nevnes i negative sammenhenger (som kriminalitet) og sjelden fremheves i positive sammenhenger (som idrettsprestasjon). Alle informantene mener at negative fremstillinger overskygger de positive og mer nøytrale bildene av norsk-somalierne og muslimer (Heinesen, 2022,40-45).

2.6.4 Oppsummering av studiene, og plassering av denne studien

Selv om disse studiene er gjennomført på ulike tidspunkter, viser de konsekvent at somalierne i Norge møter utfordringer på flere områder i samfunnslivet. Offentlige institusjoner synes å mislykkes i å gi nødvendig hjelp, og somalierne i Norge føler ofte at de ikke blir tatt på alvor. Samtidig gjør norske somalierne fremskritt på enkelte områder, slik som politisk representasjon, hvor flere folkevalgte med somalisk bakgrunn, spesielt i Oslo, er aktive. Open Society-studien peker også på dette, men det er vanskelig å generalisere funnene til alle somalierne i Norge. For eksempel er problematikken med "stopp og ransak" trolig mer utbredt i Oslo, hvor en større andel av somalierne bor. Denne studien bygger videre på Brekke et al.'s arbeid. Det unike med denne studien er at den fokuserer utelukkende på norske somalierne og isolerer problematikken knyttet til tilbakekall av statsborgerskap. Brekke et al.'s studie omfatter både tilbakekall av oppholdstillatelse og statsborgerskap for afghanere og somalierne. En annen forskjell er at Brekke et al. undersøkte utfordringer knyttet til saksgangen og ansvarsfordelingen mellom politiet og UDI ved behandling og tilbakekall av både oppholdstillatelser og statsborgerskap, noe som ikke dekkes i denne studien. På tidspunktet for Brekke et al.'s studie i 2018, var bølgen av tilbakekall av statsborgerskap i sin tidlige fase, preget av usikkerhet om praksisen og dens betydning fremover. Deres studie fanget også opp støyen som følge av politiske instruksjoner til UDI om å revurdere behovet for beskyttelse for somalierne med midlertidig oppholdstillatelse i Norge.

Siden 2018 har det skjedd betydelige endringer, inkludert vesentlige lovendringer i statsborgerskapsloven, som har ført til en nedgang i antall tilbakekallelser. Likevel bekrefter funnene i denne studien Brekke et al.'s funn angående integreringsutfordringer som følge av tilbakekall. Denne studien går imidlertid dypere

inn på konsekvensene av tilbakekall av statsborgskap for norske somalieres tillit til andre innbyggere og til staten, noe som ikke ble undersøkt i særlig grad av Brekke et al.

2.7 Sentrale politiske beslutninger om tilbakekall av statsborgskap

I de siste åtte årene har debatten om statsborgskap og tilbakekall av statsborgskap har vært en gjenstand for en intens debatt. Det har resultert i en rekke vedtak fra stortinget og instruks fra regjeringen til Justis og beredskaps Department og senere til kunnskaps- og integrerings Department. Opposisjonen foreslo også endringer i statsborgskaps loven, men ba også om ny instruks til departementene. Her vil jeg nevne noen politiske beslutninger om dette fra de siste årene.

2.7.1 Flytting av tilbakekall fra UDI og UNE til domstolene

Et representants forslag fra Sosialistisk Venstre parti (SV) om å styrke rettsikkerheten rundt tilbakekall av statsborgskap fikk flertall i stortinget. Dette forslaget sørget for, blant annet, at bare domstoler kan tilbakekalle statsborgerskap (Stortinget 2017).

2.7.2 Instruks om berostillelse av saker om tilbakekall av statsborgerskap

I 2019 instruerte Arbeids- og inkluderingsdepartementet UDI og UNE om å vente med behandlingen av saker om tilbakekall av statsborgerskap til regelverket ble endret. Dette innebærer at det ikke skal fattes vedtak om tilbakekall, og at sakene heller ikke skal utredes (regjeringen 2017).

2.7.3 Endring av statsborgerloven § 26 – tilbakekall av statsborgerskap på grunn av uriktige opplysninger

Stortingets Prop. 141 L (2018–2019) endret blant annet tidligere praksis om at barn kunne miste statsborgskapet dersom foreldrene fikk tilbakekall av statsborgskap. Stortinget vedtatt at et barn som hovedregel ikke kan tape sitt norske statsborgerskap (stortinget 2019).

I samme vedtaket har stortinget lovfestet at det skal foretas blant annet en forholdsmessighetsvurdering ved tilbakekall. Det vil si at det må være et rimelig forhold mellom inngrepet og den byrden som personen eller vedkommende nærmeste familie påføres ved å tape statsborgerskapet. Senere fulgte Kunnskaps Department med en Instruks til UDI om tolkning av statsborgerloven § 26 – med konkretisering av stortingsvedtak (Kunnskaps Department 2019).

2.8 Mediedekning av tilbakekallelse

Mediedekning og nyheter om tilbakekall av statsborgerskapet har det vært mye av de siste årene. Den varierte fra små medieoppslag om individer eller familier som kastes ut av landet etter flere år til debatt om selv essensen av statsborgerskap. Noen stilte spørsmål ved rettsikkerheten til mennesker som usettes for det, mens andre understreket viktigheten av å opprettholde tilliten til asylinstituttet. Nedenfor vil jeg skrive kort om mediedekning av temaet.

2.8.1 Mahad saken

Kort fortalt dreier «Mahad saken» om en gutt ved navn Mahad Adib Mahamud som kom til Norge i år 2000 da han var 14 år. Han bodd i Norge hele 17 år og ble norsk statsborger, men mistet statsborgerskapet i 2017 fordi myndigheten mente han egentlig ikke kom fra Somalia, men fra nabolandet Djibouti. Han gikk til en sak mot staten og tapte til slutt etter flere år med rettsprosesser (NRK 2022).

2.8.2 En omstridt praksis i tilbakekallelsesaker

I 2017 omtalte flere mediehus UDIs bruk av sosiale media, hovedsakelig Facebook, for å sjekke om opplysningene flykningene først ga til myndigheten mot nye opplysninger som kommer frem i sosiale medier. Aftenposten var blant aviser som omtalte en sak hvor en somalisk kvinne mistet oppholdstillatelse etter at UDI undersøkte hennes Facebook side (Olsen og Drag 2017).

Praksisen skapte diskusjon om troverdigheten av opplysningene på Facebook og hvorvidt er en slik metode egner seg for en offentlig saksbehandling. Interessant nok opprettet UDI selv en fiktiv Facebook profil under navn Lisa Oppsyn (Olsen 2017).

Senere har forskere gått gjennom bruken av sosiale medier som en del av saksbehandling i tilbakekallesaker. Gjennomgangen tok ikke stilling til den juridiske dimensjonen, men handlet om metoden holder etisk. Forskerne så tvil om opplysninger fra Facebook regnes å være egnet til å være avgjørende i en så tung beslutning som har store konsekvenser for sårbare mennesker (Brekke et al. 2018, 56-57).

Med tanke på somaliernes dårlige erfaringer med makthavere er det naturlig å anta at dette kan skape uro blant dem. Manglende åpenhet om bruken av slike metoder kan skape forvirring, spesielt når det ikke er klart for en del somaliere om dette er en del av en enkeltsak under etterforskning eller om det er en systematisk etterforskning av somaliere i Norge generelt.

2.8.3 Solberg-regjeringens oppfordring til angiveri

I 2017 oppfordret daværende innvandrings minister Sylvi Listhaug med støtte fra egen statsminister Erna Solberg nordmenn til å rapportere til myndighetene dersom de vet om eller mistenker at flyktninger de kjenner drar på reiser til hjemlandet de flyktet fra (Fossen 2017). Riktig nok var ikke dette direkte relatert til tilbakekall av statsborgskap, men parallelt pågikk det en enorm mediedekning av Mahad-saken. UDI rullet opp saken hans angivelig etter tips fra en anonymisert person (Engebretsen 2017).

Det er relevant å nevne at regjeringens oppfordring ble lansert i en periode som var preget av politisk valgkamp, noe som naturlig nok genererte en betydelig medieoppmerksomhet. Samtidig er det av essensiell betydning å reflektere over det faktum at det kan eksistere politiske og personlige motsetninger innenfor det norske somaliske samfunnet, noe som potensielt kan være en katalysator for svekket tillit mellom individene. Denne observasjonen tilfører en betydelig grad av kompleksitet til problemstillingen, og understreker behovet for en grundigere utforskning av de varierte faktorene som er knyttet til spørsmålet om tillit blant norske somaliere, både innad i samfunnet og til andre samfunnsgrupper.

2.9 Tilbakekall av norske statsborgerskap i tall

Tilbakekallingssaker registreres ikke som en egen kategori i UDIs offentlig publiserte statistikk. Dermed er det flere begrensninger på hvilke typer analyser som kan utføres, blant annet på grunn av:

- a) Mangel på startdato for sakene, altså når saken startet hos UDI.
- b) Innføring og implementering av lovendringer vedtatt i Stortinget i 2020 om å henlegge og legge saker i bero (Se 2.7).

Jeg har imidlertid innhentet tallene fra UDIs årlige rapportering til Justis- og Kunnskapsdepartementene, samt nylige tall oppgitt av UDI til avisen Utrop. I 2018 fattet UDI vedtak om tilbakekall av statsborgerskap for 1136 personer. Av disse var 107 norske somaliere (UDI, 2018, 24). Men dette betyr ikke at alle som ble fratatt statsborgerskapet ble utvist fra Norge. 70 prosent av personene som har fått et vedtak om tilbakekall har endt opp med en ny oppholdstillatelse i Norge. Om lag 5 prosent av de som har fått et vedtak om tilbakekall er utvist (UDI, 2018, 24-25).

Tilbakekallssaker opprettet etter statsborgerloven § 26 har vært lagt i bero i hele 2019 og store deler av 2020, etter ett vedtak fra Stortinget om berostilling av saker om tilbakekall etter statsborgerloven § 26 annet ledd som erstatter GI-11/2017 (UDI, 2019/2020,35).

I 2021 og 2022 behandlet UDI 70 saker om norske somaliere. Av disse resulterte kun 10 i tilbakekall, mens 60 saker enten ble henlagt eller av andre grunner ikke førte til fratakelse av statsborgerskap. Dette skyldes hovedsakelig at UDI som hovedregel ikke skal tilbakekalle barns statsborgerskap etter lovendringer (UDI, 2021/2022, 24-25).

I 2023 behandlet UDI 520 saker om tilbakekall av statsborgerskap etter §26, hvor kun 74 saker endte med tilbakekall av statsborgerskap. Av disse 74 sakene fikk 40 personer en annen oppholdstillatelse (UDI, 2023, 26-27).

Mellom 2017 og 2023 har UDI behandlet 1 350 saker om tilbakekall av statsborgerskap. Av disse ble kun 68 personer utvist. 917 saker ble henlagt og 360 statsborgerskap har blitt tilbakekalt, men av disse har rundt 43 prosent av disse fått ny oppholdstillatelse eller fyller vilkårene for ny tillatelse. (Utrop, 2024).

Oppsummert har antallet saker om tilbakekallelse av statsborgerskap vært betydelig høy, men litt over 30 % av disse sakene resulterte i en faktisk tilbakekallelse som et endelig utfall. Nesten halvparten av de som mistet statsborgerskapet fikk en ny oppholdstillatelse, noe som indikerer at antallet personer som faktisk ble utvist som følge av tilbakekallelse av statsborgerskap, har vært relativt lavt, spesielt i årene etter 2018. Dette funnet er viktig for å forstå omfanget og konsekvensene av tilbakekallelser, samt deres innvirkning på de berørte individene og deres nære.

3. Metode og datakilder

Dette kapittelet vil fokusere på dataene som danner grunnlaget for oppgaven, samt metodene som er brukt for innsamling og analyse av både statistikk og intervjuer. Jeg har hentet data fra UDIs statistikk om tilbakekall av statsborgerskap, deres årlige rapporter, samt relevante dokumenter som stortingets proposisjoner og regjeringens politiske instruksjer. Hovedvekten i informasjonsinnsamlingen ligger på intervjuer med personer som har vært berørt av tilbakekall av statsborgerskap, inkludert enkeltpersoner med somalisk bakgrunn og representanter fra deres lokale organisasjoner som er engasjert i integreringsarbeidet. Disse intervjuene gir et viktig perspektiv på konsekvensene av tilbakekall for integrering og samfunnstillit for det norske somaliske samfunnet i Norge.

3.1 Fokusgruppeintervju

Blant de kvalitative forskningsmetodene finnes det flere tilnærminger å velge mellom, som for eksempel observasjon, individuelle intervjuer, gjennomgang av dokumenter og/eller tekster, fokusgruppeintervjuer, med mer (Thagaard, 2018, 53).

For denne studien valgte jeg å bruke fokusgruppeintervjuer. Dette er en form for gruppediskusjon, enten uformell eller formell, ledet av en forsker. Hensikten er å hjelpe deltakerne med å utforske ulike hendelser eller utdype beskrivelser av hendelser og erfaringer som de deler (Ringdal, 2018, 246). Gruppeintervju har den betydelige fordelen av å dra nytte av gruppedynamikken, noe som resulterer i en synergisk effekt. Den spontane samhandlingen mellom deltakerne i gruppen skaper innsikt som sjelden kan oppnås gjennom andre metoder (Holter og Kalleberg, år, 155).

Uten tvil har en-til-en-intervjuer sine fordeler, men bruken av gruppeintervjuer kan gi muligheter til å frembringe ideer eller holdninger på et annet nivå. Dataene som produseres i gruppeintervjuer kan vise den sosiale og kulturelle konteksten rundt folks forståelse av et fenomen (King og Horrocks, 2010, 61).

Fokusgruppeintervju er spesielt egnet når man ønsker å utforske deltakernes personlige opplevelser og spontane meninger. Metoden tillater deltakerne å uttrykke sine synspunkter knyttet til et fenomen ut fra sine egne premisser. En annen fordel

med fokusgruppeintervju er muligheten det gir forskeren til å undersøke deltakernes ulike perspektiver mens de samhandler i et sosialt nettverk (Barbour & Kitzinger, 1998,5).

Fokusgruppeintervju gir deltakerne en mulighet til å samarbeide i utforskningen av et emne, og dette kan ha en mobiliserende og opplysende innvirkning på dem. Derfor er denne metoden egnet til forskning på minoritetsgrupper som ofte er vanskelig tilgjengelige for forskning. Ved å delta i gruppediskusjoner kan medlemmene av disse gruppene føle seg mer komfortable med å dele sine erfaringer og perspektiver (Holter og Kalleberg, 1990,147).

I fokusgruppeintervju fungerer forskerens spørsmål som utløsere for interaksjon i gruppen. Det er denne interaksjonen mellom deltakerne som bidrar til at de hjelper hverandre med å reflektere over og huske erfaringer og hendelser. Deltakerne sammenligner sine egne erfaringer med andres og supplerer hverandre gjennom diskusjonen (Holter og Kalleberg, år, 155-156). I gruppen la jeg merke til at når én deltaker delte en historie, kunne en annen bekrefte at de også hadde opplevd noe lignende. Det var også tilfeller der én deltaker framhevet et problem blant norske somaliere, men andre deltakere mente at deres erfaringer var annerledes. Det var altså variasjon i oppfatningene og erfaringene blant deltakerne.

Gruppestørrelsen er også en viktig faktor å vurdere ved valg av fokusgrupper. I boken deres anbefaler forfatterne Nigel King og Christine Horrocks at gruppestørrelsen bør være mellom 6 og 10 deltakere. De påpeker at fordelene med en mindre gruppe er at det er lettere å håndtere diskusjonen, men samtidig kan det være vanskeligere å få alle deltakerne til å delta aktivt nok (King og Horrocks, 2010, 67). Jeg valgte å benytte to grupper med seks deltakere hver. Dette skyldtes min forhåndsobservasjon av at temaet var svært engasjerende. Deltakerne viste seg å ha mye å si og var svært engasjerte under diskusjonene.

3.2 Individuelle intervjuer

Individuelle intervjuer og fokusgrupper kan også kombineres for å oppnå fullstendighet og/eller bekreftelse av data. Når man søker etter datafullstendighet, antas det at hver metode avdekker ulike aspekter ved det fenomenet som studeres, og dermed bidrar til en mer helhetlig forståelse. For eksempel kan individuelle intervjuer brukes til å utforske personlige erfaringer, mens fokusgrupper kan brukes til å undersøke meninger og tro om fenomenet (Adami 2005, 19-20).

I utgangspunktet ønsket jeg å gjennomføre individuelle intervjuer med personer som er direkte berørt av tilbakekall av statsborgerskap. Dessverre trakk flere seg fra intervjuene. Likevel ble individuelle intervjuer nyttige for studien da jeg kunne intervjuer personer med spesialkunnskap om tilbakekall av statsborgerskap, enten gjennom deres jobb eller sitt engasjement i frivillig arbeid. Dette tilførte et ekstra supplement til gruppeintervjuene.

3.3 Intervjuguide

En intervjuguide kan være strukturert, lite strukturert eller delvis strukturert. I en strukturert intervjuguide har forskeren definert hovedspørsmålene på forhånd før intervjuet. Fordelen med denne typen intervjuguide er at informantene kan gi fritt uttrykk for sine svar og presentere sine opplevelser og forståelse av temaet. En strukturert intervjuguide gir også forskeren muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål. (Thagaard, 2018, 195–196).

Jeg valgte en strukturert intervjuguide av flere grunner:

1. Deltakerne i gruppen utgjorde en homogen gruppe, og mange av dem kjente hverandre til en viss grad. Jeg var bekymret for at dette kunne føre til at samtalen sporet av i andre retninger. Derfor ønsket jeg å ha kontroll over samtalen for å sikre at vi fikk dekket temaene jeg ønsket å utforske.
2. Samtidig ønsket jeg at informantene skulle føle seg frie til å dele sine opplevelser og meninger. Ved å bruke en strukturert intervjuguide kunne jeg styre samtalen og samtidig stille oppfølgingsspørsmål når det var behov for dypere forklaringer eller utfyllende svar.

Intervjuguiden består av to hoveddeler: den første delen inneholder bakgrunnsinformasjon, mens den siste delen inneholder de hovedspørsmålene som stilles i intervjuet. (vedlegg).

3.4 Rekruttering og utvelgelse av informanter

Som norsk-somalier kjenner jeg mange potensielle informanter for denne studien. Likevel, for å unngå selutvelgelse og sikre et mangfoldig utvalg, tok jeg kontakt med to organisasjoner:

Tusmo Association: en nasjonal organisasjon hovedsakelig drevet av norske somaliere. På det tidspunktet jeg nådde ut til organisasjonen, forberedte de seg til en nasjonal konferanse om integrering av norske somaliere, hvor norske somaliske ressurspersoner og meningsbærere fra hele landet skulle delta. Dette åpnet for en unik mulighet til å intervju representanter fra frivillige organisasjoner om tilbakekall av statsborgerskap og dets virkninger på det norske somaliske samfunnet. Disse representantene hadde erfaring med å hjelpe norske somaliere som direkte eller indirekte berørt av tilbakekall av statsregnskap. Videre ga dette meg anledning til å velge individer med spesifikk ekspertise om problemstillingen for individuelle intervjuer, noe som jeg tror bidrar til å styrke kvaliteten på studien.

Den somaliske kvinneforeningen i Hordaland: Jeg tok kontakt med den nevnte foreningen, en lokal organisasjon som arbeider blant annet med integrering og bekjempelse av tvangsekteskap og kjønnslemlestelse av kvinner. Mens det var relativt enkelt å få somaliske menn til å stille opp til intervju, viste det seg å være langt mer utfordrende å rekruttere kvinnelige informanter, til tross for deres betydelige deltakelse på Tusmo sin nasjonal konferansen. Derfor tok jeg kontakt med lederen av kvinneforeningen for å sikre tilstrekkelig deltakelse fra kvinner til intervjuene, og dette ga gode resultater.

Intervjuobjektene i denne masteroppgaven er norske statsborgere av somalisk opprinnelse som bor fast i Norge. Under rekrutteringsprosessen hadde jeg tett dialog med organisasjonene for å sikre at arbeidsprosessen gikk som planlagt. Arrangørene av Tusmo nasjonale konferanse sendte en e-post til alle deltakerne som hadde takket ja til å delta arrangementet. I e-posten ble deltakerne spurt om de hadde kunnskap om

tilbakekallspraksisen for statsborgerskap og om de var villige til å være informanter for en student som skriver om dette temaet, med mulighet for anonymitet. Et viktig kriterium for valg av informanter var at de hadde bodd i Norge i minst 15 år. Det var også viktig å oppnå mangfold og å inkludere både første- og andregenerasjonssomaliere for å få frem ulike perspektiver knyttet til tematikken.

Under følger en anonymisert oppsummering av informantene. For å ivareta anonymiteten vil jeg bruke alternative pseudonymer som identifikasjonsmerker gjennom analysen for å bevare informantenes anonymitet.

#	Pseudonym	Kjønn	Alder	Botid (år)
1	Halima	Kvinne	59	35
2	Alasey	Kvinne	45	17
3	Sugaal	Mann	52	25
4	Addow	Mann	55	23
5	Awale	Mann	37	16
6	Abdullahi	Mann	45	21
7	Farhia	Kvinne	38	20
8	Sadia	Kvinne	46	26
9	Qureisha	Kvinne	55	25
10	Mona	Kvinne	31	21
11	Mohamed	Mann	42	37
12	Farah	Mann	25	21
13	Kinsi	Kvinne	36	29
14	Shukri	Mann	26	20
15	Fartun	Kvinne	39	29

3.5 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført mellom april 2023 og januar 2024 på Tusmo-kontoret i Bergen, med unntak av ett intervju som ble gjennomført via Teams. Totalt ble det gjennomført to fokusgruppeintervjuer og tre individuelle intervjuer. Det første gruppeintervjuet ble gjennomført på somalisk, men siden alle deltakerne snakket norsk, ble vi enige om å bruke norsk på det andre gruppeintervjuet. De som ønsket å fordype seg i samtalen på somalisk fikk lov til det. Gruppeintervjuene tok cirka en time mens individuelle intervjuene tok 45-60 minutter.

Deltakerne ble grundig informert om formålet med studien, hvem som står bak den, og deres rettigheter, inkludert personvern. Det ble også gitt klare retningslinjer for rollene, hvor informantene ble satt i fokus og oppfordret til å "eie" diskusjonen, mens min rolle var å lede samtalen og sikre at alle fikk muligheten til å bidra.

Alle deltakerne ga samtykke til å ta opp fokusgruppeintervjuene, og jeg tok også notater. Det samme gjaldt for de individuelle intervjuene, med unntak av én person som ikke ønsket opptak. Notatene ble brukt som et supplement til opptakene og ble deretter slettet. Det var til sammen 6 intervjuobjekter til stede i hvert gruppeintervju, mens det under de individuelle intervjuene kun var én person til stede om gangen.

3.6 Transkribering, koding og kategorisering

Lydopptaket fra det første fokusgruppeintervjuet ble først transkribert ordrett på somalisk, deretter oversatt til norsk. For å sikre at ingen detaljer gikk tapt, ble transkripsjonen gjennomgått to ganger. Dette viste seg å være tidkrevende, og som et resultat lærte jeg av denne erfaringen og valgte å bruke norsk for resten av intervjuene. Notatene jeg hadde tatt underveis var et verdifullt supplement i denne prosessen.

For å få et helhetlig bilde av datamaterialet jeg samlet inn, brukte jeg åpen koding. Åpen koding innebærer å dele teksten inn i mindre deler og identifisere nøkkelord og begreper som gir forståelse av teksten som helhet og de ulike avsnittene (Posthold 2010, 88).

Koding er en avgjørende prosess innen kvalitativ forskning. Det brukes til å identifisere og organisere de sentrale og meningsfulle delene av dataene, og det hjelper med å

reduere mengden informasjon slik at den blir lettere å analysere (Christoffersen & Johannessen, 2012, 101).

Etter å ha gjennomført koding og kategorisering, gikk jeg videre til analysefasen.

3.7 Forskningsetikk og egen rolle

Da Tusmo sendte ut e-poster på mine vegne til potensielle deltakere, ble formålet med oppgaven, prosjektets bakgrunn og håndtering av innsamlet datamateriale forklart. Det ble også gitt informasjon om hvordan deltakernes identitet og personvern ville bli ivaretatt gjennom hele prosessen, samt at de hadde rett til innsyn i datamaterialet når som helst. I e-posten ble det også tydeliggjort at deltakerne kunne trekke seg når som helst, både før og under intervjuene. Dette budskapet ble gjentatt før hvert intervju.

Det ble også gjort klart at informantene ville være fullstendig anonyme, for å sikre at deres svar eller fortellinger ikke kunne identifiseres når oppgaven blir publisert. Dette gjaldt også for saker og hendelser informantene gjenfortalte. Alle informanter, både i gruppen og i de personlige intervjuene, ble informert om at utskrifter av intervjuene og lydopptak ville bli lagret på universitetets sikre sky hvor kun studenten hadde tilgang, før det ble brukt i oppgaven. Alle svar ville bli inkludert i datagrunnlaget uten sortering for å støtte forskningsspørsmålet og hypotesene. Dette sikret at analysen var helhetlig og tok hensyn til alle perspektiver og meninger uttrykt av deltakerne.

Som tidligere nevnt i studien, er jeg selv norsk-somalier og har mange fellestrekk med informantene. Noen av dem kjenner jeg personlig. Det var derfor viktig for meg å vise og forstå min rolle i dette prosjektet. Jeg jobber også i en offentlig etat, noe som noen deltakere kan ha hatt eller kommer til å ha kontakt med. I tillegg har jeg vært aktiv i det somaliske miljøet og deltatt i integreringsarbeidet for det somaliske samfunnet i Norge. Derfor var det nødvendig for meg å tydelig skille mellom mine ulike roller og min nåværende rolle som student. Dette var i utgangspunktet grunnen til at jeg tok kontakt med de to nevnte organisasjonene, for å forsikre meg om at deltakernes bidrag til min studie ikke ble personifisert.

3.8 Validitet og Reliabilitet

3.8.1 Validitet

Validitet oppnås når spørsmålene som stilles gir svar på det som skal måles (Ringdal 2020, 103-106). Innvandring i Norge generelt og spesielt og tilbakekall av statsborgerskap er sensitive temaer som engasjerer mange. Integrering er en politikk som er ønsket, men også mange har formeninger om. Det har derfor vært avgjørende å velge spørsmål som sikrer at diskusjonen faktisk besvarer forskningsspørsmålet. Utformingen av spørsmålene ble derfor inspirert av undersøkelsene som Statistisk Sentralbyrå (SSB) og Integrering og Mangfold (IMDi) bruker for å måle samfunnstillit og integrering. Når det gjelder tillit har spørsmålene vært begrenset til norske somalierens tillit til den norske staten, deres tillit til hverandre og tilliten mellom dem og for øvrig befolkning. Mens spørsmål om integrering gjaldt om temaer som arbeid, utdanning og hverdags integrering.

3.8.2 Reliabilitet

Reliabilitet oppnås når respondentene svarer på de spørsmålene de blir stilt (Ringdal 2020, 103-106).

Enhver forskningsmetode har sine styrker og svakheter, og denne oppgaven er intet unntak. Alle informantene mine er norske somaliere, og temaet for oppgaven er noe som mange somaliere i Norge ikke bare er opptatt av, men også følelsesmessig engasjert i. En svakhet i denne sammenhengen kan være at respondentene ofte bare svarer ut ifra enkeltsaker eller hendelser de er følelsesmessig knyttet til, og dermed kan de miste det overordnede bildet. Videre kan det hende at informantene presenterer stort sett de negative sidene av tilbakekall av statsborgerskap, for eksempel saker der alvorlige konsekvenser som utvisning har forekommet, mens en unnlater å nevne saker der migrasjonsmyndighetene hadde grunnlag for tilbakekall av statsborgerskap og til og med utvisning, men unnløt å gjøre det av andre hensyn.

I en homogen gruppe hvor mange kjenner hverandre, er det en risiko for at noen deltakere svarer ut ifra det de tror er gruppens mening, og kanskje unnlater å utfordre denne meningen. Et eksempel på en slik antatt felles mening kan være å svare ut fra

hva som anses å være til det beste for det somaliske fellesskapet i Norge, i den grad et slikt fellesskap eksisterer. Det er vanskelig å fastslå om dette var tilfelle i gruppen, men ut fra diskusjonene som fant sted under integreringskonferansen hvor alle deltakerne var til stede, var det tydelig at det var rom for diskusjon og uenighet.

4. Analyser og resultater

I dette kapitlet vil jeg diskutere funnene fra intervjumaterialet med formål om å besvare oppgavens problemstilling: Tilbakekall av norsk statsborgerskap: Konsekvenser for integrering og samfunnstillit i det norsk-somaliske miljøet. Under kodingen og kategoriseringen av datamaterialet dannet det seg hovedkategorier og noen underkategorier som informantene la vekt på i sine svar. Disse vil bli drøftet her.

4.1 Tilgang og kilder til informasjon om praksisen

På spørsmål om hvor godt informantene kjenner til tilbakekalles av statsborgerskap, svarte alle at de kjenner godt til. Noen kjenner dypere til det enn andre. Flertallet av informantene omtaler tilbakekallelsesaker som det største samtaleemne blant norske somaliere i Norge i de siste årene. Mange er urolige over utviklingen og engstelige for konsekvensene det kan ha på individer og den somaliske folkegruppen generelt. Selv om praksisen bare har rammet få personer direkte, har dens ekko nådd langt flere.

Flere informanter beskrev hvordan dette påvirker dagliglivet til norske somaliere. Fra hvordan de engasjerer seg til politikken i Somalia, hvem og hvor de sender penger til hvor de reiser på ferie.

Informantene fortalte om dette på ulike måter. Halima sa det slik:

«Folk er redde for å sende penger til annen region i Somalia enn de oppga til myndigheten selv om det finnes legitime grunner til det. For ett par år siden ba min barndomsvenninne om pengestøtte Jeg tok ikke sjansen på å sende penger til henne direkte fordi vi har samme mellom- og etternavn. Forresten, flyttet hun fra hjembyen etter hun giftet seg. Hva om UDI tror hun er en søster jeg holdte skjult for dem? Jeg kan tenke meg at UDI kan fort mistolke det slik jeg oppga feil informasjon om hvilken by jeg egentlig kommer fra», Halima (Kvinne, 59 år, bodde 35 år i Norge).

Informantene ga inntrykk av at informasjon om tilbakekall av statsborgerskap blir delt blant norske somaliere på ulike måter. Noen påpekte at ressurssterke somaliere holder seg oppdatert gjennom norske medier, mens andre understreket en naturlig tendens blant somaliere til å benytte seg av muntlig formidling som en sentral kanal for

informasjonsdeling. Når det gjelder muntlig fortelling, nevnte informantene telefon, kafeer og sosiale medier som hovedkanaler for norske somaliere når det gjelder dette temaet. Kvinnelige informanter indikerte at telefonsamtaler, ofte i grupper, er den mest populære kanalen for kvinner for å få informasjon om hva som rører seg blant norske somaliere, mens menn samles på kafeer for å få informasjon. Sosiale medier ble beskrevet som en kanal der begge kjønn bruker for å få informasjon om dette temaet.

Abdullahi sa det slik: «Somaliere benytter seg av muntlig kommunikasjon, akkurat som i gamle dager. En betydelig utfordring ved bruken av muntlig kommunikasjon i denne sammenhengen er at det fører til unødvendig frykt, og feilinformasjon sprer seg raskt blant norske somaliere», Abdullahi, 45 år, bodde i Norge 21 år.

Informantene understreket at sosiale medier fungerer som en betydningsfull informasjonskilde for mange norske somaliere om temaet, men samtidig blir plattformene utnyttet til å spre feilinformasjon om tilbakekall av statsborgerskap. Dette oppnås ved manipulasjon av videoer der enkeltpersoner deler sine erfaringer med tap av statsborgerskap, kombinert med uttalelser fra radikale politikere, uten nødvendig sammenheng. En av informantene delte en historie om slike videoer:

«Nylig delte en av mine fettere, som faktisk bor i Somalia, en TikTok-video på norsk med engelske undertekster. I videoen forteller en gråtende kvinne at norske myndigheter truer med å ta fra henne statsborgerskapet for å kunne stjele hennes barn. Hun advarer andre foreldre om å forlate landet før det samme skjer med dem. På slutten av videoen blir det sitert en kjent norsk høyreekstrem person som uttaler seg om å deportere alle muslimer fra Norge. Jeg skjønnte raskt at dette var tydelig overdrevet, men mine slektninger i Somalia ble faktisk bekymret på mine vegne», Qureisha, 55, bodde i Norge i 25 år.

Informantene pekte også på manglende norskkunnskap som en faktor som bidrar til spredning av frykt blant noen norske somaliere. Noen nevnte at ordlyden i papirene fra Utlendingsdirektoratet noen ganger oppleves som skremmende. Et eksempel er når UDI sender varselbrev til den det gjelder etter å ha mottatt tips, og de trenger å høre forklaring fra vedkommende før de enten lukker saken eller går videre med den. Informanten fortalte om historien slik:

«En bekjent flyttet til England med familien sin helt uten forvarsel. De hadde barn på samme alder som mine, og de gikk på samme skole. Dagen før flyttingen ba han meg

om å oppgi min adresse til folkeregisteret i tilfelle han skulle motta brev, en forespørsel jeg gjerne imøtekom. Etter noen uker mottok vi et brev fra UDI. Han ba meg om å lese det opp for ham. Det viste seg å være en henleggelsessak hvor UDI hadde gransket saken hans etter et anonymt tips. Da forsto jeg raskt hvorfor han valgte å forlate landet. Han hadde mottatt et varselbrev», Mohamed, 42 år, bodde i Norge 37 år.

4.2 Staten som uforutsigbar part

Slik informantene ga uttrykk for, er det mange som uroe seg spesielt når det gjelder tilbakekall av statsborgskap for personer med lang botid i Norge. Informantene uttrykket bekymring for hva som kan utløse tilbakekall av statsborgskap og når man kan slå seg til ro for å kunne planlegge et langt liv i Norge.

«Du kan ikke stole på den norske staten lenger. Når du hører flere du kjenner enten mistet statsborgskapet sitt eller blitt varslet om å miste den, lurar ikke du på om du er neste, men når». Alasey (Kvinne, 45 år, bodde 17 år i Norge).

Mengden på saker er også noe informantene er opptatt av. Den politiske styringen rundt statsborgsaps sakene generelt og somaliere spesielt skapte rykter om hvor langt staten er villig til å gå, mente en informant.

«Første da mange fikk varsel om tilbakekall av statsborgskapet fikk vi panikk. Folk ante ikke hva som var grunnlaget for dette. Noen forsto det slik at staten angret på å ha gitt så mange somaliere norske pass. Nå har staten ombestemt seg. Noen rykter gikk så langt som om staten vil gradvis frata alle norske somaliere statsborgskapet», Addow, mann, 55, bodde 23 år i Norge.

4.2.1 Iveren etter å ta flest mulig

En annen informant stilte spørsmål om staten er ute etter å ta fleste mulig. Dette er med referanse til de politiske instruksene regjeringen har lagt på immigrasjonsmyndighetene i de siste årene. Han sa:

«Da Solberg regjeringen omdisponert ressurs til å jobbe kun med tilbakekallsaker har ikke man bare sett enorme økning i antall saker, men grunnlaget ble både tynne og

aldeles bisarre. Verste eksempelet jeg så var en person kom til meg med et varselbrev. UDI ba om å redegjøre hvorfor han hevdet å høre til en klan i Sør-Somalia, men samtidig har så mange venner fra Nord i Somalia. Når man ser slike usakligheter, lurer man på om staten er ute etter å ta fleste mulig uansett grunnlag», (Sugal, mann, 52, bodde 25 år i Norge).

En annen informant diskuterte vurderingen av forholdsmessigheten i disse sakene og hva det gjør med menneskene rundt personer som mister statsborgskapet med tenk på deres tillit til staten.

«Jeg vil, på ingen måte, støtte et lovbrudd, men vi må også tenke på hvor sterkt inngripende praksisen er for de menneskene det gjelder. La oss si en familiefar gjorde feil som førte til å miste statsborgskapet. Hva skjer med hans barns tillit til staten? Si han løy. Barna vil jo alltid lure på hvorfor hans løgn er syndigere enn alle andres? Hva er straffen for å lyve? Borgerens tillit til staten er avhengig av hvordan staten selv behandler sine borgere. Staten har også et spesielt ansvar for å styrke minoritets tillit til staten, ikke svekke dem», (Awale, mann, 37, bodde 17 år i Norge).

4.3 Konsekvenser for integrering

Informantene mente at praksisen med tilbakekall av statsborgerskap har medført mange integreringsutfordringer. Ifølge dem berører dette mest hverdagslige aspekter som deltakelse i jobbmarkedet og utdanning.

4.3.1 Jobbdeltakelse og økonomi:

Informantene var samstemte at det er mest andre faktorer enn tilbakekall av statsborgerskap som påvirker norske somalierens jobbdeltakelse. Men samtidig sier flere at praksisen forsterker utenforskap og svekker arbeidsgivernes tillit til norske somaliere som gode arbeidstakere. En informant sa:

«Fra ulike integreringsundersøkelser vet vi at somaliere er den minst likte folkegruppen i Norge. Færrest vil ha somaliere som nabo eller kollega. På toppen kommer unyansert mediedekning og negative omtaler fra ytterliggående politikere. Det var ikke så lenge

4.3.2 Utdanning:

På spørsmål om hvordan tilbakekall av statsborgskap påvirker utdanning belyste informantene det fra ulike vinkler. Flertallet av informantene understreket at praksisen bidrar til å svekke stabilitet og motivasjon til å satse på utdanning blant norske somaliere. Dette gjelder både personer som er selv blitt fratatt statsborgskapet og deres familiemedlemmer og nære venner.

«Generelt tror jeg ikke folk lar være å sats på en utdannelse fordi de tenker på statsborgskap. Men får du et varsel om tilbakekall av statsborgskap midt i utdanningen, vil fokuset flyttes vekk fra utdanning til å kjempe med nebb og klør mot staten. Det blir vanskeligere å konsentrere seg om skolearbeid når det dreier seg om at du i det hele tatt får bo i landet. Jeg har dessverre sett mange eksempler på dette blant folk jeg omgås med», (Awale, mann, 37, bodde 17 år i Norge).

En annen informant belyste betydningen av et varsel om tilbakekall når det gjelder gjennomføring av utdanningen. Ved å ta et reelt eksempel beskriver han hvordan en venn fikk livet sitt snudd på hodet som følge av et varsel om mulig tilbakekall av statsborgskap:

«For noen år siden fikk min venn varsel om tilbakekall av statsborgskap. Han droppet ut av skolen fordi han brukte hele tiden sin på saken. Noen år senere ble saken henlagt. Men dessverre var han ikke da i stand til å gjenoppta utdanning. Han ble psykisk syk på grunn av belastningen saken medførte over tid. Han endte opp med sporadiske ustabile jobber grunnet dårlig helse, hull i CV, og manglende utdanning. Så dette her har klart en stor betydning for utdanning og jobbmuligheter senere», Addow, mann, 55, bodde 23 år i Norge.

4.4 Konsekvenser for tillit til samfunnet

4.4.1 Norske somalierens tillit til andre innbyggere i Norge

Informantene var samstemte i at både praksisen og den påfølgende oppmerksomheten rundt norske somaliere bidrar til svekket tillit mellom norske somaliere og andre innbyggere i Norge. Informantene var av den oppfatning at en god del norske somaliere har lav tillit til etniske nordmenn fordi de tror de ser ned på dem eller mistenkeliggjør deres intensjoner. Spesielt mener informantene at myndighetens oppfordring om å angi folk som de tror har løyet til staten har bidratt til å bryte ned tilliten mellom norske somaliere og etniske nordmenn. En informant sa:

«Somaliere framstilles ofte som snyltere og misbrukere av skattebetalerens penger. Når det gjelder innvandring hører vi ofte politikere særlig fra ytre høyre antyder somaliere som jukse- og luksemakere. Husker du da en minister i regjering ba nordmenn om å angi flyktninger de mistenker for asyljuks? Du vet hvor jeg vil med dette? Sant? Alt dette medfører at norske somaliere ikke stoler på etniske nordmenn i frykt for å bli sladdret til myndighetene», Alasey (Kvinne, 45 år, bodde 17 år i Norge).

En annen informant fortalte om en hendelse han selv vitnet:

«Nylig traff jeg en norsk somalisk familie i en flyplass. En eldre etnisk norsk dame hørte barna snakke norsk. Hun forsøkte å slå en prat med dem. Hun spurte hvor de har vært på ferie. Plutselig hysjete en av foreldrene barna på somali og ba om å ikke si ett ord. Senere forklarte de meg at de var på besøk hos bestemor som oppholder seg i Etiopia og at de ikke ønsker problemer med migrasjonsmyndighetene. Jeg tror på ingen måte at dette var en isolert hendelse. Om ikke de fryktet trøbbel med UDI, er jeg ganske sikker på de ville fortalt stolt om hvor de har vært på ferie», (Awale, mann, 37, bodde 17 år i Norge).

En annen informant trakk paralleller mellom norske somalieres tillit til sine etniske norske naboer i barnevernssaker og tilbakekall av norsk statsborgerskap:

«Hvorvidt norske somaliere stoler på andre innbyggere i Norge som følge av tilbakekall av statsborgerskap, er vanskelig å si. Men jeg kan dra en sammenligning med tilliten til

barnevernet. Mange somaliere velger å ikke åpne seg til sine norske naboer fordi de er redde å bli rapportert til barnevernet selv om de ikke har gjort noe galt. Ofte spres ryker blant somaliere i Norge om at nordmenn ser alltid noe de vil rapportere til barnevernet. Det er åpenbart ikke sant, men det sier noe om tillitsnivået», (Sugal, mann, 52, bodde 25 år i Norge).

4.4.2 Tilliten mellom somaliere i Norge

Informantene mente at praksisen hovedsakelig styrket samholdet mellom somaliere i Norge fordi den representerer en felles trussel. Men samtidig pekte en informant på anonyme tips til migrasjonsmyndigheten som en urovekkende. Dette fordi det skapte rykter om at somaliere angir hverandre:

«For noen år siden gikk det rykter om somaliere som angir hverandre til UDI. Falskt eller reelt, er det belastende for enhver somalier med en ny runde med UDI. Man kan heller ikke utelukke at noen bruker det som et utpressingsmiddel mot andre individer. Det har også vært redsel om personer som er blitt tatt til avhør av UDI oppgir andre i samme situasjon. Det medførte at disse personene fikk enda en belastning blant sine istedenfor å få støtte», Alasey (Kvinne, 45 år, bodde 17 år i Norge).

4.4.3 Gjensidig mistillit mellom staten og norske somaliere

Informantene er av den oppfatning at norske somalieres tillit til de statlige immigrasjonsmyndighetene er ekstremt lav. De beskrev en tilstand preget av redsel, usikkerhet og uforutsigbarhet. Noen informanter pekte på immigrasjonsmyndighetens framgangsmåte som bruken av sosiale medier som en stor kilde til uro blant norske somaliere.

Informantene erfarer at tilbakekallssaker ofte blir initiert på et svakt grunnlag, for eksempel basert på anonyme tips. Når UDI først åpner en sak, leter de etter bevis som støtter deres hypotese, for eksempel pengeoverføringer, aktivitet på sosiale medier, navnelikheter, klientilhørighet eller bosteder til familiemedlemmer. Informantene mener at dette ofte resulterer i at UDI får tunnelvisjon i saken og ikke bruker eller har tilstrekkelige ressurser til å undersøke saken grundig nok for å utelukke andre

årsaker/eventualiteter. En informant delte en sak som, ifølge ham, viser hvor feil UDI kan ta når de ukritisk stoler på slike indikasjoner:

«Min venn, en norsk statsborger, mottok et varsel om tilbakekall av sitt statsborgerskap. Han tilhører Yahar-klanen, noe han opplyste myndighetene om da vi søkte asyl i Norge for to tiår siden. Før vi kom hit, kjempet både han og jeg mot diskriminering av minoritetsklaner som hans. Han kjempet særlig for retten til at medlemmer fra hans klan skulle kunne gifte seg med personer fra andre ærede klaner, en kamp som kostet ham mye, men som også førte til at han giftet seg med sin kone. Hun tilhører en klan som menn fra hans klan vanligvis ikke kan gifte seg med. Man skulle tro dette var en lykkelig kjærlighetshistorie, men nei. UDI mente at det var usannsynlig at en høyt utdannet ung kvinne fra en æret klan ville gifte seg med ham. UDI hevdet at han tilhørte en annen klan enn den han oppga i asylintervjuet. UDI fant det heller ikke troverdig at ekteparet var kjent i hjemlandet som talspersoner mot diskriminering, og heller ikke at den mest sette TV-kanalen hadde laget en dokumentar om deres historie», Addow, mann, 55 år, bodd 23 år i Norge.

En annen trakk frem et eksempel der hun mente at UDI overser viktige aspekter i behandlingen av tilbakekall av statsborgerskap:

«Ektemannen til et styremedlem i organisasjonen jeg leder har fått problemer med UDI. Hun er fra Djibouti, mens mannen hennes er fra Somalia. På sosiale medier kjemper hun mot den autoritære lederen i Djibouti, og ektemannen støtter henne naturligvis. Han blir utsatt for hets på Facebook-siden sin i form av kommentarer på fransk. Siden han ikke kan fransk, ber han kona om hjelp, og hun svarer villig på fransk. Dette språket forstår de som hetser ektemannen, men ikke han selv. Som om ikke hetsene var ille nok, startet UDI en sak mot ham, hvor de hevdet at han er fra Djibouti og snakker fransk, noe han overhodet ikke gjør», Farhia, kvinne, 38, bodde i Norge i 20 år.

En informant delte sin personlige historie og erfaring med misforståelser og mistenkeliggjøring av UDI:

«Jeg husker fortsatt brevet fra UDI som vi fikk mens min avdøde far lå for døden. Vår familie tilhører en klan som vanligvis er bosatt i nordøst-Somalia, men min fars oldefar flyttet til Sør-Somalia, hvor min far og hans farfar ble født og oppvokst flere tiår før vi måtte flykte til Norge. For å opprettholde vår tilknytning til slekten pleide min far å ta

oss med på ferie til nordøst-Somalia. Jeg vet ikke hvordan UDI fikk vite om dette, men vi fikk varsel om mulig tilbakekall av sitt statsborgerskap mens han lå på dødsleiet. Heldigvis ble saken raskt henlagt, men vi sitter igjen med følelsen av å være uønsket av Norge», Mohamed, Mann, 42, bodde i Norge i 37 år.

Informantene var enige om at staten må balansere behovet for å opprettholde tilliten til asylinstituttet med rettssikkerheten til norske somaliere og deres integritet. De understreket også viktigheten av å heve terskelen for å innlede saker om tilbakekall av statsborgerskap for å unngå spredning av frykt og mistillit blant norske somaliere overfor den norske staten. En informant formulerte det som flere andre hadde nevnt angående gjensidig tillit og mistillit mellom staten og norske somaliere:

«En rettstat skal holde en høy standard på hvilke metoder man bruker mot sine egne borgere. Vi vet UDIs framgangsmåter og metoder er både tvilsomme og tildeles uetiske. Å bygge en sak på anonyme tips, flåsete kommentarer på sosiale medier og hvor den enkelte sender penger til eller hvor man drar på ferie, burde ikke være en foretrukken måte. En ting er kanskje at det fører til ønsket resultat, nemlig å ta noen som jukset, men hva gjør det med andres tilliten til staten?», (Sugal, mann, 52, bodde 25 år i Norge).

4.4.3.1 Staten har alltid rett

En annen informant beskrev hvor vanskelig det er å ta staten til retten når det gjelder tap av statsborgskaps. Hun sa:

«Etter barnevernet er UDI og politiets utlendingsenhet det mest fryktede organet i staten. Folk rømmer fra landet av å se et brev fra UDI. Jeg kjenner så mange som flytter til utlandet. Til og med noen flyttet til hjemlandet. Du tenker kanskje hvis ikke de har noe å skjule hvorfor kan ikke de avvente til saken blir avgjort? Problemet er de ikke heller har tillit til rettsvesenet. Staten taper nesten aldri et tilbakekall sak. Staten er en bedreviter. Du er en juksemer. Dine dokumenter er ikke troverdige. Hva kan du gjøre for å vinne mot staten i retten? Bedre å ikke bruke krefter. Heller finne ett nytt sted å bo og starte livet på nytt istedenfor å slite deg ut i en sak det er totalt umulig å vinne», Halima (Kvinne, 59 år, bodde 35 år i Norge).

4.4.3.2 Flukt fra den norske staten

Informantene mener et tegn på svekket tillit er antall personer som er utvandret fra Norge i de siste årene etter staten intensiverte tilbakekall av statsborgerskap. Hun sa:

«Norske statsborgere av somalisk opprinnelse flytter til andre EU-land fordi de kan senere bytte statsborgerskapet og kan trygt bo der uten å risikere tilbakekall av statsborgerskapet. De har ikke nødvendigvis gjort noe galt, men vil ikke risikere å befinne seg i en kamp mot den norske staten for å beholde statsborgerskapet på et senere tidspunkt. Jeg kjenner familier som flyttet til utlandet for å være bedre forberedt på et eventuelt tilbakekall av deres statsborgerskap», Alasey Kvinne, 45 år, bodde 17 år i Norge.

4.4.3.3 Flere og flere kommer mulig tilbakekallelse i forkjøpet

Flere informanter delte historier om personer de kjenner som har flyttet til den andre siden av grensen til Sverige for å kunne pendle til Norge. Siden dobbelt statsborgerskap er tillatt i Norge nå kunne de enkelt skaffe seg et svensk statsborgerskap på et senere tidspunkt. På denne måten kan de komme en eventuell tilbakekallelse av norsk statsborgerskap i forkjøpet da de med svensk statsborgerskap ikke kan utvises fra Norge.

«Venninnen til min kone og hennes familie flyttet til Sverige i en periode da det var stor uro rundt tilbakekall av statsborgerskap. Så vidt jeg vet, ble det ikke rettet noen sak mot henne. Jeg tror de ønsket bare for å sikre seg så trygt som mulig ved å ha både svensk og norsk statsborgerskap», Abdullahi, 45 år, bodde i Norge 21 år.

En annen informant var opptatt av hvordan frykten for tilbakekall ødela for stabiliteten til norske somaliere.

«Jeg mener staten undervurderer betydningen av at flyktninger får ro og stabilitet i dette landet, spesielt med tanke på at mange har vært på flukt i mange år og har bodd i flyktningleirer der de følte seg uønsket. For guds skyld, la dem få være i fred og føle at de hører til dette landet som fullverdig borgere ...», Qureisha, 55, bodd i Norge i 25 år

4.4.3.4 Uforholdsmessig reaksjoner fra myndigheten

Informantene uttrykte også bekymring over myndighetenes håndtering av tilfeller hvor personer som bryter utlendingsloven mister sitt statsborgerskap. De hevder at myndighetene ikke vurderer grundig nok hvordan tilbakekall av statsborgerskap påvirker barna til de berørte, og at barnas beste ikke blir tilstrekkelig ivaretatt, sammenlignet med situasjoner hvor barnevernet plasserer barna hos fosterforeldre. En informant illustrerte denne sammenligningen på følgende måte:

«Se for deg at jeg mister det norske statsborgerskapet mitt og blir utvist. Myndighetene vil prioritere innvandringshensyn over mine barns behov for meg som en sentral omsorgsperson. Men hvis barnevernet tar omsorgen for barna mine og plasserer dem hos fosterforeldre i noen år, vil den samme staten hevde at barna har bygget sterke bånd til fosterforeldrene og vil ha det vanskelig med å bytte miljø. Dette er et stort paradoks, etter min mening», Farhia, 38 år, bodde i Norge 20 år.

4.4.3.5 Annenrangs borgere

En annen informant beskrev følelsen av uverdighet når staten har mulighet til å trekke tilbake statsborgerskapet:

«Man blir lett engstelig for politiet når man hører om de voldsomme sakene om tilbakekall av statsborgerskap. Jeg reiser ofte til utlandet i forbindelse med forretningene mine. Når grensepolitiet skiller meg fra andre norske borgere for å stille mange spørsmål om omtrent alt, lurar jeg på om de har til hensikt å frata meg passet. For å være ærlig kan jeg ikke si annet enn at jeg føler meg som en annenrangsborger i slike situasjoner», Halima, kvinne, 59 år, bodd 35 år i Norge. En annen informant mener at staten bør balansere streng innvandringspolitikk med integrering. Faren for omvendt signaleffekt, altså signalet staten sender til andre norske somaliere, var også noe en informant pekte på:

«Fra et menneskerettighetsperspektiv bør staten være forsiktig med denne inngripende praksisen fordi det påvirker en allerede utsatt minoritet negativt. Det bidrar til utenforskap og svekker tilliten deres til staten. Streng innvandringspolitikk er en villet norsk politikk for å sende signal til personer som søker asyl på feil grunnlag. Men hva med norske statsborgere som ikke har gjort noe galt, men som blir engstelige av hvor langt staten er villig til å gå med denne praksisen? Staten bør ta hensyn til dem også, synes jeg," sier Awale, mann, 37 år, bodd 17 år i Norge.

6. Konklusjon og avsluttende bemerkninger

Ved å sammenstille dataene presentert i de foregående kapitlene, fremkommer flere viktige funn og mønstre. Det overordnede inntrykket er at tilbakekall av norsk statsborgerskap blant norske somaliere har betydelige konsekvenser for de berørte individene og deres nærmeste sosiale miljø. Det somaliske samfunnet i Norge påvirkes generelt negativt, noe som kan føre til disintegrasjon på gruppenivå og ytterligere forverring av integreringsutfordringene.

I mange tilfeller tar det flere år fra UDI varsler om mulig tilbakekall av statsborgerskap til et endelig vedtak fattes. Informantene jeg intervjuet, belyste de menneskelige konsekvensene av ventetiden, usikkerheten og fortvilelsen som de berørte opplever daglig. Dette kan tvinge dem til å ta vanskelige beslutninger som påvirker deres fremtid og deres familier i Norge som helhet.

Virkningene av tilbakekallspraksisen strekker seg utover de få titalls sakene UDI behandler hvert år. Prosessen rundt tilbakekall og Utlendingsenhetens fremgangsmåte skaper uro blant somaliere i Norge. Når handlinger som pengeoverføringer til familie og venner i hjemlandet, feriereiser til andre regioner i Somalia enn den man opprinnelig kommer fra, eller kommentarer på sosiale medier blir en del av grunnlaget for tilbakekall, opplever mange økt usikkerhet og redsel fordi de kjenner seg igjen.

Basert på det empiriske materialet i denne studien kan jeg trekke flere konklusjoner om konsekvensene av tilbakekall av statsborgerskap på norske somaliere:

1. **Direkte påvirkning på individer og familier:** Tilbakekall av statsborgerskap rammer først og fremst individet som får vedtak om tilbakekall eller varsel om dette. Det påvirker også deres nære familiemedlemmer og sosiale omgivelser.
2. **Innvirkning på norske somaliere som minoritetsgruppen:** Praksisen skaper bekymring og usikkerhet blant norske somaliere som minoritetsgruppe, da flere blir urolige for om de også kan bli rammet.
3. **Mangelfull og feilaktig informasjon:** Både mangel på informasjon om praksisen og desinformasjon i form av rykter og falske videoer på sosiale medier utgjør en stor trussel for norske somaliere. Dette kan føre til at mange blir redde

og i verste fall tar avgjørende beslutninger, som for eksempel å flytte ut av landet.

4. **Redusert ytringsfrihet og mindre valgfrihet:** Redselen for UDIs overvåkning fører til redusert ytringsfrihet og mindre valgfrihet. For eksempel kan det påvirke hvem og hvor en kan overføre penger til, hvem en kan gifte seg med, og en vegring for å søke familiegjening av frykt for at UDI vil tolk feil.
5. **Svekket tillit og integrering:** Denne typen praksis påvirker tilliten til myndighetene negativt og svekker integreringen i det norske samfunnet..

Forskningsspørsmålene denne oppgaven svarer på er: Hvilke konsekvenser har tilbakekall av norsk statsborgerskap for norske somalieres tillit til myndighetene og staten? På hvilke måter påvirker tilbakekall av statsborgerskap integreringen av somaliere i Norge?

Basert på mine erfaringer med norske somaliere opp gjennom årene, samt tidligere forskning, gikk jeg inn i arbeidet med to hypoteser: Hypotese 1: Det økende antallet saker om tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse bidrar til svekket tillit til den norske staten og reduserer norske somalieres tillit til storsamfunnet generelt. Hypotese 2: Tilbakekall av statsborgerskap blant norske borgere av somalisk opprinnelse skaper uro og utrygghet blant somaliere i Norge.

Basert på dataene presentert i de foregående kapitlene, kan jeg nå konkludere med at jeg har besvart forskningsspørsmålene. Videre kan det også fastslås at begge hypotesene stemmer.

6.1 Studiens bidrag og begrensninger

Eksisterende litteratur om tilbakekall av statsborgerskap har hatt en tendens til å behandle innvandrere som en homogen gruppe. En svakhet ved denne tilnærmingen er at innvandrere ikke er en homogen gruppe. En annen utfordring med denne tilnærmingen er at oppholdstillatelser og statsborgerskap ofte behandles samlet. Ulike grupper reagerer ulikt, og informasjon spres forskjellig blant medlemmene i ulike grupper. Det unike med denne studien er at den fokuserer utelukkende på norske somaliere og isolerer problematikken knyttet til tilbakekall av statsborgerskap og dens

konsekvenser for integrering og tilliten til staten. Resultatene av denne oppgaven er derfor interessante med tanke på hvordan praksisen med tilbakekall av statsborgerskap påvirker norske somaliere.

En begrensning ved denne oppgaven er datatilgjengelighet. Selv om det var mulig å undersøke antallet norske somaliere som mistet statsborgerskapet gjennom UDIs rapporter, har det vært utfordrende å finne ut når UDI startet prosessen med å tilbakekalle disse sakene, noe som også var av interesse. Intervjuene med femten informanter gir heller ikke grunnlag for generalisering. Det bør derfor gjennomføres en ny undersøkelse med et større datagrunnlag for å avdekke aspekter som denne oppgaven ikke har klart å belyse.

6.2 Mulige politiske veivalg

Siden 2015 har temaet om tilbakekall av statsborgerskap vært gjenstand for omfattende debatt både i media og på Stortinget. Dette har resultert i betydelige lovendringer. En av de mest markante endringene er Stortingets vedtak om å avskaffe den såkalte "arvesynden", som tidligere ga myndighetene rett til å frata en norsk borger statsborgerskapet på grunn av feil begått av deres foreldre eller besteforeldre flere tiår tilbake. I samme vedtak ble det også lovfestet at statsborgerskap ikke skal tilbakekalles dersom det, basert på sakens alvorsgrad og personens tilknytning til Norge, vil være et uforholdsmessig inngrep overfor vedkommende selv eller deres nærmeste familiemedlemmer (Stortinget, 2019).

Til tross for disse endringene rapporteres det fortsatt i media om tilfeller der norske barn mister statsborgerskapet, selv om UDI som hovedregel ikke skal frata barn statsborgerskapet. I 2022 rapporterte TV2 at UDI hadde fratatt barn norsk statsborgerskap etter at foreldrene hadde sendt dem på språkreise i utlandet. Dette skyldtes blant annet at barna hadde oppholdt seg i utlandet over lengre tid med et annet statsborgerskap (TV2, 2022).

Tidlig i 2024 behandlet Stortinget et forslag om ytterligere endringer i statsborgerskapsloven, inkludert en foreldelsesfrist på ti år for tilbakekall av statsborgerskap. Forslaget fikk imidlertid ikke flertall (Stortinget, 2024).

Foreldelsesfrister er vanlige i norsk rett, også for alvorlige straffbare handlinger. Å fortsette praksisen med tilbakekall av statsborgerskap uten en foreldelsesfrist gir inntrykk av at gamle løgner anses som mer alvorlige enn svært grove kriminelle handlinger. Et viktig prinsipp er at man ikke skal for alltid bli hjem søkt av tidligere feilgrep. På dette grunnlaget bør politikerne vurdere å innføre en frist for når tilbakekall av statsborgerskap kan opprettes.

En vesentlig grunn til at UDI har fått adgang til å tilbakekalle statsborgerskap er hensynet til innvandringsregulering. Norske myndigheter ønsker å sende et signal til migranter som søker asyl på feil grunnlag og deretter skaffer seg norsk statsborgerskap. Selv om det er vanskelig å vurdere hvor effektivt dette signalet er, har min forskning avdekket at praksisen skaper uro og utrygghet blant berørte grupper, og svekker både tilliten og integreringen. Derfor bør norske politikere få til en balansert tilnærming som ivaretar både behovet for innvandringsregulering og de menneskelige og sosiale konsekvensene av tilbakekall av statsborgerskap. Det vil kunne bidra til en god integrering og styrke Norge som et mer inkluderende og tillitsfullt samfunn.

7. Litteraturliste

- Adami M.F. 2005. The use of triangulation for completeness purposes. 12.utg. Malta Universitetsforlag.
- Andersen, Svein S. 2013. Casestudier: Forskningsstrategi, generalisering og forklaring. Fagbokforlaget.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet. 2017. «Instruks om berostillelse av saker om tilbakekall av statsborgerskap etter statsborgerloven § 26 annet ledd». Siste oppdatert. 12.12.2017. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks-om-berostillelse-av-saker-om-tilbakekall-av-statsborgerskap-etter-statsborgerloven--26-annet-ledd/id2581828/>.
- Barstad, Anders og Molstad, Christian Sørlien. 2020. «Integrering av innvandrere i Norge Begreper, indikatorer og variasjoner mellom grupper». <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/438053?ts=175daec55f8>.
- Brekke, Jan-Paul, Grønningsæter, Andrea Gustafsson og Larsen, Kjetil Mujezinović. 2018. «Tilbakekall Rettssikkerhet og kontroll ved tilbakekall av tillatelser etter søknad om beskyttelse». https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/beskyttelse/tilbakekall---rettssikkerhet-og-kontroll.pdf.
- Brekke, Jan-Paul, Birkvad, Simon Roland, og Erdal, Marta Bivand. 2019. «Losing the Right to Stay: Revocation of immigrant residence permits and citizenship in Norway—Experiences and effects». https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmllui/bitstream/handle/11250/2599967/Rapport_9_19_Losing_the_right_to_stay_We_b.pdf?isAllowed=y&sequence=1.
- Brekke, Jan-Paul, Fladmoe, Audun og Wollebæk, Dag. 2020. «Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge: Integreringsbarometeret 2020». <https://www.imdi.no/contentassets/549cabe5419b4f7f8d3c38f18bacc06e/integreringsbarometeret-2020.pdf>.
- Carlsen, Helge & Wernersen, Camilla. 2017. «Mahamud tapte statsborgerskapssaken.» NRK, 13.03.2017. <https://www.nrk.no/norge/mahamud-tapte-statsborgerskapssaken-1.13422564>
- Christoffersen & Johannessen, L., Asbjørn. 2012. Forskningsmetode for lærerutdanningene. 1.utg. Oslo: Bokklubbenforlaget.
- Elgvin, Olav og Olav, Horgen, Friberg Jon . «Når aktivering blir ydmykelse: En studie av møtet mellom somaliske innvandrere og NAV». 2014 <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/nar-aktivering-blir-ydmykelse>.
- Engebretsen, Laila Nguye. 2017. «Aldri norsk nok». 6. mai. 2017. <https://www.nrk.no/osloogviken/xl/aldri-norsk-nok-1.13501313>.
- Finnvold, Tora Gautun. 2018. «Norskfødte barn av innvandrede somalieres driv mot høyere utdanning». <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/61573/Masteroppgave-Tora-Gautun-Finnvold-Januar-2018-2.pdf?sequence=8&isAllowed=y>.
- Fossen, Cato Husabø. 2017. «Listhaug og Solberg ber nordmenn angi flyktninger på hjemreise». 3. aug. 2017. Oppdatert 5. aug. 2017 kl. 11:19. <https://www.nrk.no/norge/listhaug-og-solberg-ber-nordmenn-angi-flyktninger-1.13628053>.
- Gulbrandsen, Trygve 2001. "Makt og tillit." Sosiologisk tidsskrift Årg. 9:297-327.

- Heinesen, Carima Tirillsdottir. 2022. «Når de forteller om oss: Norsk-somalieres perspektiver på mediefremstillinger av norsk-somaliere.» Masteroppgave, Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/101144/1/Masteroppgave-Carima-Tirillsdottir-Heinesen--docx.pdf>
- Homann, Christhard og Moe Vibeke. 2017. «Holdninger til Joder og Muslimer i Norge.» Rapport. [https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2017/hl-rapport_29mai-web-\(2\).pdf](https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/holdningsundersokelsene/holdningsundersokelsen-2017/hl-rapport_29mai-web-(2).pdf)
- Kalleberg, Ragnvald & Holter, Harriet. Kvalitative metoder i samfunnsforskning. 1996. 1.Utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- King, Nigel & Horrocks, Christine. Interviews in Qualitative Research.2010. 1.utg. Washington: Sage.
- Kinsella, Victoria Åsne. 2024. « Ny doktorgrad: Jakten på asyljuks har hatt store menneskelige konsekvenser». Utrop, 16.08.2024. <https://www.utrop.no/355391/>
- Kommunal- og forvaltningskomiteen. «Innstilling til Odelstinget fra kommunal- og forvaltningskomiteen.», Innst. O. nr. 64 (2005-2006), <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/odelstinget/2005-2006/inno-200506-064.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. 2019. «Endringer i statsborgerloven mv. (tilbakekall av statsborgerskap på grunn av uriktige opplysninger». <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-141-l-20182019/id2670081/?ch=11.>
- Lunde, Harald og Lysen, Jinghui. 2022. «Norskprøveresultater og arbeidsmarkedsstatus Tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet». https://www.ssb.no/utdanning/voksenopplaering/artikler/norskproveresultater-og-arbeidsmarkedsstatus/_attachment/inline/8c8af47e-9ac7-4c85-a4fb-918ff5eb652f:f3257a899bfc7de0836f81887bb9907d0f2e737f/RAPP2022-07.pdf
- Njåstad, Helge André. 2017. «Premiering av løgn og svindel.» Dagbladet, 23.03.2017. <https://www.dagbladet.no/kultur/premiering-av-logn-og-svindel/67421981>
- Norges offentlige utredninger. 2017. «Integrasjon og tillit Langsiktige konsekvenser av høy innvandring». <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2018/02/NOU-2017-2-Integrasjon-og-tillit.pdf>
- Norges offentlige utredninger. 2015:4. «Tap av norsk statsborgerskap». <https://www.regjeringen.no/contentassets/cfd58282be3c43a3b244df40f41e5fb3/no/pdfs/nou201520150004000dddpdfs.pdf> .
- Norsk Rikskringkasting AS. 2022. «Mahad-saken». Siste oppdatert 30.03.2022. [https://www.nrk.no/emne/mahad-saken-1.13324782.](https://www.nrk.no/emne/mahad-saken-1.13324782)
- Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling / Den europeiske union. 2018. «Settling in 2018: Indicators of immigrant integration Paris and Brussels». [https://doi.org/10.1787/9789264307216-en.](https://doi.org/10.1787/9789264307216-en)
- Olsen, Thomas. 2015. «Asyladvokat: – Facebook er et sted mange driver med tull og fanteri». Aftenbladet, 16. juli 2017. <https://www.aftenbladet.no/innenriks/i/zqeab/asyladvokat-facebook-er-et-sted-mange-driver-med-tull-og-fanteri>
- Olsen, Thomas og Dragland, Lene Li. 2017. «UDI følger med i sosiale medier: Slik avsløres asyljuks på Facebook, Twitter og Instagram». Aftenposten, 12. juli 2017 21:17. [https://www.aftenposten.no/norge/i/vqgaX/udi-foelger-med-i-sosiale-medier-slik-avsløres-asyljuks-paa-facebook-twitter-og-instagram.](https://www.aftenposten.no/norge/i/vqgaX/udi-foelger-med-i-sosiale-medier-slik-avsløres-asyljuks-paa-facebook-twitter-og-instagram)

- Open Society. 2013. «Somalis in Oslo.» Rapport, 03.12.2013, https://www.opensocietyfoundations.org/publications/somalis-oslo#publications_download
- Postholm, May Britt & Jacobsen, Dag Ingvar. 2018. Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen. 1. utg. Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Putnam, Robert D. (2000), Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster. Rothstein, Bo. 2003. Sociala fällor och tillitens problem. Stockholm: SNS Förlag.
- Ringdal, Kristen. 2020. Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode. 4. utg. ed. Bergen: Fagbokforlaget.
- Solvang, Fredrik. 2017. «Fratas norsk statsborgerskap etter over ti år.», NRK 16.01.2017, <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/201701/NNFA56011617/avspiller>
- Somali Citizenship Law: National Identification & Registration Authority, 22 December 1962. no. 28. https://nira.gov.so/ova_doc/somali-citizenship-law/
- Statistisk sentralbyrå. 2019. «Slik definerer SSB innvandrere». Oppdatert 5. mars 2019. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/slik-definerer-ssb-innvandrere>.
- Statistisk sentralbyrå. 2022. «Fakta om innvandring og innvandrere i Norge». Oppdatert 31.mai, 2024. <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>.
- Statsborgerloven. Lov om norsk statsborgerskap av 01.01. 2022. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-10-51>.
- Stortinget. 2017. «representantforslag om domstolsbehandling ved tilbakekallelse av statsborgerskap». <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-269s/?all=true#m1>
- Thagaard, Tove. 2018. Systematikk og innlevelse—En innføring i kvalitative metoder. 5.utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utlendingsdirektoratet. 2019. «Årsrapport». <https://www.regjeringen.no/contentassets/c7a16faa2e014a6ca48990e162c23778/arsrapport-2018-udi.pdf>.
- Utlendingsdirektoratet. 2021. «Innvilgede statsborgerskap etter opprinnelig statsborgerskap». <https://udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/innvilgede-statsborgerskap-etter-opprinnelig-statsborgerskap-2021/>.
- Utlendingsdirektoratet. 2022. «Ord og begrep». <https://www.udi.no/ord-og-begreper/flyktning/>.
- Utlendingsloven. 2022. Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her av 01.01.2022. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_7#%C2%A758.
- Utlendingsdirektoratet. 2018. «Årsrapport», https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/virksomhetsrapport-2018.pdf
- Utlendingsdirektoratet. 2023. «Årsrapport 2023», https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/arsrapport-2023.pdf
- Vrålstad, Signe og Wiggen, Kjersti Stabell. 2017. «Levekår blant innvandrere i Norge 2016». <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/309211?ts=177710adf90>.
- Wæhle, Espen. «somali (folk)», Store Norske leksikon. 6.03.2023. <https://snl.no/somali-folk>

8.Vedlegg: Intervjuguide

Innledning/presentasjon

- Si litt om meg selv og forskningsprosjektet: "Tilbakekall av norsk statsborgerskap: Konsekvenser for integrering og samfunnstillit i det norsk-somaliske miljøet?"
- Si litt om forskningsetikk
- Si litt om intervjusituasjonen

Kjennskap til praksisen

- Generelt hvor godt kjenner du til praksisen av tilbakekall av statsborgerskap blant norske somaliere?
- Møtte du noen som er direkte berørt av praksisen?

Konsekvenser for integrering

- Kan du beskrive hvordan tilbakekall av statsborgerskap påvirker norske somaliernes motivasjon til deltakelse av arbeidsmarkedet?
- Tror du det har økonomiske konsekvenser for norske somaliere?
- Hvilke effekter har tilbakekall av statsborgerskapet på norske somalierens mulighet til å benytte utdanningsmuligheter i Norge?

Konsekvenser for samfunns tillit

- Har du tanker om hvordan tilbakekall av statsborgerskap påvirker norske somaliernes tillit til andre innbyggere i Norge?
- Hvordan bidrar/ikke bidrar tilbakekall av statsborgerskap til tillitten mellom somaliere i Norge?
- Hva tenker du om norske somalierens tillit til staten i lys av tilbakekall av statsborgerskapet

Avslutning/tillegg

- Er det noe du vil legge til?
- Er det noe viktig vi ikke har snakket om?